

HOOFSTUK 4

VERKENNING VAN TEOLOGIESE TEORIEë

'n Teologiese perspektief op lewe is noodsaaklik, aangesien die betekenis van lewe noodsaaklik is vir die verstaan van die prosesse rondom die dood. Anders gestel: wanneer ons agterkom wat die Bybel oor die lewe sê, sal ons ook noodwendig agterkom wat die Bybel oor die dood sê. So vind ons dan 'n sleutel tot die verstaan van die trauma wat mense beleef rondom die dood.

Die dood was en is nog altyd 'n prominente tema in die kerklike bediening. Sterwensbegeleiding het ontwikkel tot 'n gespesialiseerde aksie, asook pastorale bewoëndheid ten opsigte van die geliefdes wat agterbly.

Aangesien hierdie studie gewy word aan die impak wat 'n miskraam het op die lewe van gelowiges, word groter fokus daarop geplaas. Daar sal weldra aangetoon word dat die dood van 'n fetus inderdaad ook gelykgestel kan word aan die dood van 'n geliefde. Aanhalings uit die Bybel word gedoen uit die Nuwe Afrikaanse vertaling: 1987.

4.1 Bybelse perspektief

Om te verstaan watter verlies beleef word wanneer 'n miskraam plaasvind, moet eers 'n begripsvorming plaasvind van die waarde van 'n kind vanuit 'n teologiese perspektief.

Die verlies van die fetus is nie die verlies van 'n potensiele kind nie, maar inderdaad die verlies van 'n werklike kind, hoewel hy/sy nog nie die lewenslig aanskou het nie.

Daar is talle voorbeelde uit die Skrif wat ter illustrasie van die waardering van menslike lewe aangehaal kan word. So ook die waardering van die lewe van 'n kind. Zuck (1996:45) wys daarop dat dit belangrik is om te weet dat ouers in die Bybelse tyd kinders *wou* hê. "The attitude toward children prevailed throughout Israel's history. Children are given by God; they come from Him."

God gee ook twee maal opdrag dat die aarde met mense gevul moet word. Die eerste vind ons in die opdrag aan Adam en Eva, in Genesis 1: 28: "*Toe het God hulle geseën en vir hulle gesê: 'Wees vrugbaar, word baie, bewoon die aarde en bewerk dit.'*" Die tweede opdrag word na die sondvloed aan Noag gegee in Genesis 9:1 "*God het vir Noag en sy seuns geseën en vir hulle gesê: 'Wees vrugbaar, word baie en bewoon die aarde'.*"

Groenewald (1980:31) merk op dat die oorsprong van die dood heel aan die begin van die Ou Testament geopenbaar word. God het sy skepping goed gemaak en die kwaad - ook die dood as gevolg van die kwaad - het deur die mens se toedoen in die wêreld gekom. Die mens is geskape om te leef en nie te sterf nie, maar noudat die dood sy verskyning gemaak het, kon God alleen die mens se lewe verleng. Dit is sover as wat Hy sou gaan. Die mens moet sterf en die enigste skyn van onsterflikheid wat die mens kon vind, was in die geboorte van sy kinders.

Reeds voor die Christelike era het die geloof in die onsterflikheid van die siel en die opstanding van die dooies - soos onder andere saamgevat in die leerstellings van die Fariseërs - algemeen voorgekom. Dit was egter die geloof in die almag van God wat nuwe hoop en vertroosting in die aangesig van die dood gebring het. Jesaja 25:8 verklaar: "Hy sal die dood vir ewig vernietig, en die Here HERE sal die tranes van die aangesigte afvee.."

4.1.1 Kinders in die Ou Testament

"In ancient Israel, to have many children was a coveted honour, and the wedding guests often expressed the wish that the couple would be blessed with a large family (De Vaux 1978:41). Enkele voorbeelde hiervan word vervolgens kortliks bespreek. Wanneer Rebekka in Genesis 24:60 byvoorbeeld die ouerhuis verlaat word sy begroet met : *"Ons suster, mag jou nageslag tienduisende word, mag hulle die stede van hulle vyande verower!"* Wanneer Boas met Rut in die huwelik tree, word die wens in Rut 4:11 en 12 as volg uitgespreek: *"Mag die Here die vrou wat nou in jou huis inkom, soos Ragel en Lea maak wat saam gebou het aan die volk Israel... Mag die nageslag wat die Here jou uit hierdie jong vrou sal gee, wees soos dié van Peres wat deur Tamar vir Juda in die wêreld gebring is."*

Abraham, en daarna Isak, ontvang die belofte dat hulle nageslag so talryk sal wees soos die sterre aan die hemel (Genesis 15:5; 22:17). Spreuke 17:6 beskryf die waarde van die kind as volg: *"Kleinkinders is vir oumense 'n trots; vaders is vir hulle seuns 'n sieraad"*. Psalm 128:4 meld: *"...jou seuns is rondom jou tafel soos jong"*

olyfboomplantjies... ", terwyl Psalm 127:3 as volg lees: "*Seuns is geskenke van die Here, kinders word deur Hom gegee.*" Hier word die kind letterlik gesien as die vrug van die baarmoeder.

Hierteenoor is kinderloosheid beskou as 'n beproewing, 'n kastyding van God. Dit is selfs gesien as 'n skande, soos in die geval van Sara, Ragel en Lea (Genesis 16:2, 30:3, 9). Hulle probeer elk die skande oorbrug deur hulle slavinne vir die doel van kinderbaring aan hul mans beskikbaar te stel. "Parents in Bible times *wanted* children. In fact, not to bear offspring was a disgrace. Children brought blessing and joy to a family because parents knew youngsters were God's special gifts to them" (Zuck 1996:45). Isak bid tot God in Genesis 25:21, en pleit: "*Isak het tot die Here gebid oor sy vrou, want sy was kinderloos.*" Zuck (1996:50) stel dit só sterk: "...the wife without offspring was spiritually ruined, socially disgraced, and psychologically defeated". In die lig hiervan maak die lofsang van Hanna na Samuel se geboorte sin.

Dit is ook duidelik uit die beskikbare Skrifgegewens dat die Israeliete hoofsaaklik seuns verkies het bo dogters. Die redes hiervoor, volgens De Vaux (1977:41), was hoofsaaklik om 'n nageslag te verseker, die familienaam in eer te hou en die familiebesittings te kon behou. Kinders sou ook versorging in die oudag waarborg. Dogters daarenteen, sou in elk geval die gesin verlaat sodra hulle in die huwelik tree. Wanneer Psalm 127 na die seuns verwys as "pyle" in die hand van die krygsman, verwys dit sekerlik ook na die fisiese vermoëns van die seuns: hulle kan veg as soldate in tye van oorlog, en ook in hofsake, of by die stadspoorte waar die wyse manne gesit en beraadslaag het.

Zuck (1996:46) maak die volgende opmerking: "The word 'heritage' (Psalm 127:3) suggests that children belong to Him, and that He shares these precious possessions with parents. Since He assigns children to parents, there is no such thing as an accidental birth or a surprise pregnancy from God's viewpoint."

Die kind is dus direk beskou as gawe uit die hand van die Gewer. Alle egpare het die intense behoefte gehad om kinders in die wêreld te bring. Sodoende is die nageslag verseker, die familienaam voortgedra, en het die familie-erfenis in besit gebly. In tye van oorlog kon die seuns beskerming bied. Bowenal is die geboorte van 'n kind gesien as die seën van die Vader.

4.1.2 Waardering vir die pre-natale lewe volgens Psalm 139

In Psalm 139 vind ons die verwondering van die Psalmdigter wanneer hy nadink oor God wat hom gemaak het.

13. U het my gevorm, my aanmekaar geweef in die skoot van my moeder. 14. Ek wil U loof, want U het my op 'n wonderbaarlike wyse geskep. Wat U gedoen het, vervul my met verwondering. Dit weet ek seker: 15. geen been van my was vir U verborge toe ek gevorm is waar niemand dit kon sien nie, toe ek aanmekaargeweef is diep in die moederskoot. 16. U het my al gesien toe ek nog ongeboore was, al my lewensdae was in u boek opgeskrywe nog voordat ek gebore is.

Die Psalmdigter verwoord hier 'n persoonlike ervaring wat hy het van die realiteit en teenwoordigheid van God in sy lewe. "Even today (these) words are still felt to be a classical testimony to what the theologians intend to convey by such concepts as the omnipresence, omniscience, and omnificence of God" (Zuck 1996:46). Die Psalmdigter maak nie bloot stellings *aangaande* God nie, maar is in 'n "Ek - U" - verhouding betrokke *by* God. Vanuit sy persoonlike ervaring van God ontwikkel die Psalmis sy gedagtes rondom God.

Wanneer die Psalmis wonder: "Waarheen sou ek gaan om U Gees te ontvlug?" is dit nie 'n wegvlug uit vrees gebore, omdat hy miskien 'n sondaar is nie, maar eerder die ingebore reaksie van 'n man wat sidder voor die grootheid van God. Orals, in die hoogste hemel sowel as in die diepste dieptes van die onderwêreld, die verste punt in die Ooste, waar die son opkom, sowel as die verste Weste waar die son ondergaan, sal God sy skepsel kan opspoor. Weiser (1982:804) verduidelik dat hierdie beeld slegs verstaan kan word teen die agtergrond van die religieuse denkwêreld van die tyd, naamlik dat die hemel en die onderwêreld beskou is as die woonplek van verskillende gode. Maar selfs te midde van ander gode, is dit ondenkbaar dat daar 'n plek kan wees waar God se teenwoordigheid nie is nie. En selfs al sou hy die donkerte vra om hom te omvou, sodat hy in dié se magiese mantel kan wegkruip, besef hy dat daar geen donkerte is waarin God se oog nie kan kyk nie. Daarom draai die Psalmis na God op 'n persoonlike wyse. "For the Old Testament idea of creation makes quite clear both that man's whole existence belongs not to himself but totally to God and has no meaning without him, not only as knowing about it but as controlling and moulding it and

effecting the whole thing. God's nature becomes understandable only to those who focus their attention upon his activity as directed towards man." (Weiser 1982:805)

Vir die Psalmis is sy bestaan 'n misterie waarvan net God sêlf die antwoord ken. Die digter gebruik hier die antieke mitologiese idee dat die aarde die moeder van alle lewe is, in 'n poëtiese sin, om die goddelike misterie rondom sy eie bestaan te beskryf. Dit is egter nie slegs die begin van sy lewe wat blootgestel word aan die helder lig van God se kennis nie, maar die som van sy lewensdae is ook deur God in die "Boek van die lewe" opgeteken. God is dus sy begin en einde.

Die moderne wetenskap het dit vandag moontlik gemaak om merkwaardige feite rondom die ontwikkeling van 'n baba in die baarmoeder waar te neem. Byvoorbeeld, binne vier en twintig uur na bevrugting vind die eerste selverdeling plaas. Drie weke na die bevrugting het die eerste senuuselle reeds gevorm, en 'n week later klop die hart reeds. Terwyl dit alles gebeur, is die moeder onbewus van die prosesse wat in haar baarmoeder plaasvind. Die feit dat ons vandag oor die data beskik, verander niks aan die misterie daarom nie. Die mense in die Bybelse tyd het ook geweet dat daar sekere dinge plaasvind, maar soos ons, ook nie geweet hoe dit gebeur nie.

Nog 'n voorbeeld van 'n metafoor vir pre-natale lewe vind ons in die boek Job. Job gee in hoofstuk 10:10 en 11 sy verstaan van prenatale lewe duidelik weer wanneer hy vra *"Het U my nie soos botter berei, soos kaas gevorm nie? U het vir my vel en vleis gegee. U het my bene en senings aanmekaargeweef."*

Ander metafore wat bekend is, kom voor in Job 10:8 en 9: *"U hande het my gevorm, my gemaak. Dink daaraan dat U my soos klei gevorm het."* Psalm 103:14: *"Hy weet waarvan ons gemaak is, Hy hou dit in gedagte dat ons stof is."* Prediker 11:5 : *"Net so min as wat jy kan verstaan hoe gees en liggaam by mekaar uitkom in die skoot van 'n swanger vrou, net so min kan jy die werk van God verstaan".* In Jeremia 1:5 word ook na die ontstaan van die mens verwys as 'n 'vorming' op die een of ander wyse: *"Voordat Ek jou in die moederskoot gevorm het, het Ek jou geken."*

Zuck (1996:55) merk op dat die mens én die dier uit die stof van die aarde gemaak is, maar dat daar, op geheimsinnige wyse, by die ontwikkeling van die mens se liggaam ook 'n siel daarmee saam ontwikkel. Hierdie eienskap onderskei dan die mens van die dier. Volgens Genesis 2:7 het God die lewensasem in die mens se neus geblaas sodat hy 'n lewende wese geword het. Die profeet Sagaria maak ook daarvan melding in hoofstuk 12:1 dat God die 'gees' (siel) van die mens gevorm het.

Opsommenderwys kan gestel word dat ons hier, in Psalm 139, sowel as in die boek Job, en ander verwysings wat gemaak is, reeds kennis maak met die uitverkiesende genade van God. God self weef die mens aanmekaar in die moederskoot, op 'n misterieuse wyse. Wanneer 'n mens die dag sterf, selfs voordat hy die eerste lewenslig aanskou het, is dit nie toeval nie. En kan sy uiteindelijke bestemming ook niks anders wees as dié van enige ander skepsel wat uit genade uitverkies is nie. Vir die onderwerp onder bespreking, het hierdie besef baie ingrypende implikasies. Selfs al sterf my kind pre-nataal, het hy reeds 'n ewige bestemming by God. Verder in hierdie hoofstuk word meer ingefokus op die uitverkiesing van God, waar hierdie aspek begrond sal word.

4.1.3 Die dood van Dawid en Batseba se seun

Die verhaal van Dawid se owerspel met Batseba is alombekend. Volgens 2 Samuel 11 het Dawid, by wyse van uitsondering, daardie lente nie opgetrek om saam met sy manskappe oorlog te gaan voer nie. Tydens 'n wandeling op die dak van die paleis, sien hy vir Batseba, 'n getroude vrou, besig met haar reinigingsbad. Hy laat haar haal, pleeg owerspel, en nadat dit aan die lig gekom het dat sy swanger was, laat Dawid haar man Urija aan die gevegsfront sterf. Dawid word deur die profeet Natan as skuldige uitgewys. As straf van God, sterf die kind wat Dawid by Batseba verwek het. Bezuidenhout (1997:531) wys interessantheidshalwe daarop dat die Bybel geen melding maak van Batseba se emosie rondom die dood van haar man en die daaropvolgende gebeure nie. Daar word wel genoem dat sy oor haar man gerou het, maar dit is nie duidelik of sy werklik emosie getoon het, en of sy slegs die gebruike rondom die dood gerespekteer het nie. Wanneer die kind egter sterf, openbaar sy emosie deur sterk gevoelens te wys, en word deur haar man, Dawid, getroos. Hier word dit aan die hand van 'n Bybelse voorbeeld duidelik watter effek die dood van 'n kind op die ouers het. Hier is dit weliswaar nie 'n miskraam wat plaasgevind het nie, maar wel 'n kind wat reeds gebore was. In die volgende hoofstuk word daar egter duidelik aangetoon dat die smart wat beleef word, ewe intens is.

Dit is opmerklik dat Dawid tydens die kind se siekte onophoudelik deur gebed vir hom ingetree het. Hy het hom verootmoedig deur aanhoudend te vas, hom van alle aktiwiteite rondom hom te onttrek, en op die grond te lê. Hy het nie eens aan tafel

verskyn om te eet nie. Uiteindelik het die kind tóg gesterf, en Dawid en Batseba het saam oor hom getreur.

Laastens het Dawid weer, nadat die rou tyd verby was, gemeenskap met Batseba gehad, en daar is weer vir hulle 'n seun gebore wat deur die profeet Natan "Jedidja" genoem is, wat beteken: "...die Here het hom lief".

Die implikasie vir die miskraamslagoffer kan dieselfde wees: uiteindelik kan die rouwerk suksesvol afgehandel word, en kan die egpaar weer met hulle normale lewe voortgaan.

4.1.4 Ander Ou-Testamentiese gegewens

Zuck (1996:13) wys daarop dat daar normaalweg aan die Bybel gedink word as 'n boek wat handel oor volwassenes. Hy wys egter verder daarop dat die Bybel letterlik duisende verwysings na kinders bevat. Die verwysings handel oor die verwekking van kinders, geboorte, die gesinslewe en die nageslag. Hy konkludeer dat die frekwensie waarmee baie gesinskweptes aan die orde kom, die belangrikheid van die kind in God se oë suggereer.

Dawid bely in Psalm 22:10 dat God altyd by hom was: "*U het my die eerste lewenslig laat sien, my veilig laat rus aan die bors van my moeder. Van my geboorte af is ek onder U sorg, van die begin van my lewe af is U my God.*"

Op dieselfde wyse bely hy ook aan die einde van sy lewe in Psalm 71 : " ...op U, Here, het ek van jongs af vertrou. U is my hulp van my geboorte af, reeds voor ek in die wêreld gekom het, het U my beskerm."

In 2 Samuel 18:18 word melding gemaak daarvan dat Absalom 'n beeld van homself laat maak het, omdat hy nie 'n seun gehad het om die trots van sy naam te dra nie. Jeremia meld (Jeremia 11:19) dat indien hy nie 'n nageslag sou hê nie, sy naam nie langer onthou sou word nie.

Van Aarde (1991:688) wys egter op die mindere plek wat die kind in die oë van die samelewing gehad het. Kinders is dikwels "uit die huis gesit" om oorlewingsredes. Dit het egter ook voorgekom nadat 'n kind gebore is uit 'n ongewenste swangerskap. Fisiese- en serebraalgesremde kinders is ook dikwels weggegooi. In Psalm 106:37 word Israel opgeroep om nie mee te doen aan die heidense praktyk om kinders te offer nie. Dit blyk hieruit dat hierdie praktyk algemeen was. "Hierdie verworpelinge word gewoonlik aan allerlei sosiale ellendes uitgelewer" (Van Aarde 1991:690).

Hierdie gegewens word gemeld om uit te wys watter waarde die mens, ongeag sy ouderdom, in God se oë het. Watter waarde die kind ook al volgens die kultuur van die tyd en omstandighede gehad het; die posisie van die mens voor God verander nooit nie.

4.1.5 Kinders in die Nuwe Testament

'n Moontlike vertrekpunt tot die verstaan van die betekenis van 'n kind vir sy ouers sou kon wees Jesus se omgang met kinders. By geleentheid wou die dissipels, om verstaanbare redes, die kinders van Jesus weghou, aangesien Hy baie vermoeid was. Dit is ook belangrik om te weet dat kinders in dié tyd eintlik gemarginaliseerdes was. Kinders is nie geag nie. Maar Jesus se reaksie is opmerklik afwysend teenoor die dissipels. Vervolgens het Hy nie net die kinders nader geroep en hulle na die handoplegging geseën nie, maar het Hy verder van hulle gebruik gemaak in metaforiese terme. : "Die 'swakkere geslag' funksioneer in die Bybel baie keer as 'n geskikte metafoor om God se bemoeienis met die mens mee uit te druk. In die antieke en klassieke tyd is randpersone soos vrouens en kinders daarom dikwels in die godsdiens as draers van goddelike boodskappe gesien...Die krag en mag en redding van God word eenvoudig duideliker analogies uitgedruk in terme van die swakkeres in die samelewing" (Van Aarde 1991:691). Jesus se intense belangstelling in kinders sou verder geïllustreer kon word deur die genesing van drie kinders, en die opwekking van twee kinders uit die dood.

4.1.5.1 Die genesing van kinders deur Jesus

In Johannes 4:43 tot 53 word beskryf hoedat Jesus die regeringsamptenaar se seun genees. Die regeringsamptenaar was waarskynlik in Herodes Antipas se diens. Hy het meer as 25 kilometer geloop om by Jesus te kom om Hom te vra om sy sterwende kind gesond te maak. Hierdie wonderteken is nie net 'n guns

aan die amptenaar nie, maar 'n sigbare teken wat al die mense kon sien. Dit illustreer dat, hoewel die kind nie in die oë van die samelewing enige waarde gehad het nie, het Jesus juis deur Sy bemoeienis daarop gewys dat hierdie selfde kinders ook deel van die verbond was.

In Matteus 15:21 tot 28 (en ook Markus 9:33 tot 53) word weer beskryf hoe Jesus Hom ontferm oor die dogter van die Siro-Fenisiëse vrou. Die dogter was besete van 'n bose gees. Die dissipels het Jesus gevra om ontslae te raak van die vrou omdat haar gesoebat hulle gepla het. Hulle het geen meegevoel met haar gehad nie, en was nie sensitief vir haar behoeftes nie. Op grond van haar geloof het Jesus egter die kind genees.

Markus 9:14 tot 29 beskryf weer hoe Jesus die seun genees het wat van 'n bose gees besete was. Die seun het aanvalle gekry, wat die vorm van epilepsie aangeneem het. Die insident word ook beskryf in Matteus 17:14 tot 21 en Lukas 7:11 tot 17.

Die relevansie van hierdie inligting is daarin geleë dat die ontferming van God ook oor die randfigure van die samelewing groot is. Hierby sou ook ingesluit kon word die ongeborenes: hulle vir wie die wêreld nog nie ken nie, maar wat reeds deur God geken word.

4.1.5.2 Kinders word deur Jesus uit die dood opgewek

4.1.5.2.1 Die seun van die weduwee van Nain

Die gebeure rondom die opwekking van die seun van die weduwee van Nain word beskryf in Lukas 7:11 tot 17.

By die ingang van die dorp Nain kom Jesus en Sy volgelinge 'n begrafnisstoet teë. Dit word spoedig aan Jesus bekend dat dit 'n besondere droewige sterfgeval was. 'n Jongman, die broodwinner van sy weduweemoeder, is dood. Volgens die Joodse gebruik word hy op die sterfdag na die graf gedra.

Groenewald (1973:90) merk op dat dit die eerste keer is dat Lukas met die naam "die Here" na Jesus verwys. Hier waar Hy Hom openbaar as die oorwinnaar oor die dood, pas 'n benaming wat in die Ou Testament vir God gebruik word. Jesus tree met Goddelike gesag op, en ook met Goddelike ontferming. Hy kry die weduwee wat, by al haar droefheid, met die onverstaanbaarheid van die dood van haar seun worstel, innig jammer en besluit om haar te help. Met 'n bevel rig Hy die dooie op, en gee hom aan sy moeder terug.

4.1.5.2.2 Die dogtertjie van Jaïrus

In Matteus 9:18 tot 22, Markus 5:21 tot 2 en Lukas 8:40 tot 56 word die gebeure rondom die dogter van 'n Joodse raadslid beskryf.

In al drie die sinoptiese Evangelies word die gebeure van Jaïrus se dogter ineengevleg met die wondervertelling van die genesing van die bloedvloeiende vrou. Groenewald (1973:107) dui aan dat daarin 'n bewys gesien moet word dat die samestelling nie die werk van 'n redaktor is nie, maar dat die gebeurtenisse hulle werklik histories so afgespeel het.

Jaïrus was 'n bekende man in die stad, Hy was 'n owerste van die sinagoge. Hoewel hy weens sy status in die gemeenskap nie nodig gehad het om voor iemand neer te buig nie, val hy nou smekend aan die voete van Jesus neer. Daardeur laat hy blyk hoe groot sy nood is, en ook hoe groot sy vertroue op Jesus is. Sy dogtertjie van twaalf jaar lê op sterwe.

Daar was ook 'n ander vrou wat in haar nood by Jesus wou uitkom, maar haar siekte, waaraan sy al twaalf jaar gely het, was van so 'n aard dat dit nie in 'n geselskap genoem word nie, en trouens ook van haar 'n onreine gemaak het wat haar nie tussen ander mense behoort te begewe nie. Hierdie vrou waag dit om van agter te kom en aan die soom van Jesus se klere te raak. Haar geloofsgedaan het 'n onmiddellike uitwerking, en sy voel dit aan haar liggaam dat die kwaal genees is. Jesus weet ook dat iemand voordeel getrek het uit die

krag tot genesing wat van Hom uitstroom. Daarom vra Hy wie Hom aangeraak het. Die vrou besef dat sy nie verborge kan bly nie. Daar is enersyds by haar die groot vrees, omdat sy aangespreek sou kon word as 'n oortreder van die voorskrif van die wet, maar Jesus stel haar gerus. Hieruit blyk weer die genadige ontferming met iemand wat deur die samelewing nie gereken is nie, maar wat in God se oë kosbaar was. Daar is wel geen direkte verband met 'n miskraam nie, maar tog 'n aanduiding van die wyse waarop God deur Jesus Christus met 'n mens in nood omgaan.

Die vertraging op pad moes vir die beangsde Jairus 'n beproewing gewees het. En nou kom die boodskapper wat berig dat die dogtertjie gesterf het. Dit is dus te laat. Jesus hoef nie meer te kom nie. Maar Jesus kom tóg. Hy het die gesprek gehoor en spoor Jairus aan om maar net te glo, en dat die dogtertjie gered sal word.

Jesus het na die huis van Jairus gegaan, en neem net die besondere vertroueling onder die twaalf met Hom saam, naamlik Petrus, Jakobus en Johannes. By die huis is die roubeklaers reeds bedrywig. Jesus jaag hulle na buite en sê dat hulle moet ophou huil omdat die dogtertjie nie dood is nie, maar slaap. Vir Hom is die dood net 'n slaap waaruit iemand weer wakker geroep kan word. Maar hierdie waarheid is vir die rouklaers by Jairus se huis onverstaanbaar, en hulle lag Jesus uit. Hulle is immers oortuig dat die dogtertjie wel dood is. Hierdie besonderheid in die verhaal het die bykomstige betekenis

dat dit die werklikheid van die dood bevestig. Hierdie dogtertjie was dus nie net in 'n toestand van skyndood nie.

Wanneer Jesus in die sterfkamer is saam met die drie dissipels en die vader en die moeder gryp Hy die hand van die kind en beveel haar om op te staan. Dat sy werklik liggaamlik in die lewe teruggebring is, word bevestig deurdat sy iets kry om te eet.

Uit al hierdie gebeure is dit juis die vreemdheid van Jesus se optrede wat opvallend is. Hy bemoei Hom met die randfigure in die samelewing, en verbreek daardeur baie tradisies en gebruike.

Groenewald (1980:31) maak die stelling: "Die Nuwe Testament bekragtig die oorwinning wat in die Ou Testament aangekondig is, en die kern van dié bevestiging is daarin geleë dat die dood die laaste vyand is wat oorwin moet word, en dat dié oorwinning reeds behaal is." Paulus roep in 1 Korinthiërs 15 oorwinnend uit: "Die dood is vernietig, die oorwinning is behaal. Dood, waar is jou oorwinning? Dood, waar is jou engel?" Die verganklike word met onverganklikheid vervang. Meteens hou die dood geen verskrikking meer in nie.

4.1.6 Miskrame in die Bybel

Verwysings na miskrame in die Bybel is baie skaars. Waar daar wel na miskrame of "misgeboortes" verwys word, is dit byna terloops. In Eksodus 21:22 waar die

bepalings van die Israelitiese wette uitgespel word, word bloot gestel dat *"Wanneer mans met mekaar baklei en hulle 'n swanger vrou omstamp, sodat sy 'n miskraam het maar nie blywend beseer is nie, moet hy wat haar gestamp het, onderhewig aan die goedkeuring van die regbank, die boete betaal wat die eggenoot van die vrou hom oplê"*. Hierdie is slegs 'n wetsbepaling waarby geen emosie betrokke is nie. Die 'skadevergoeding' kom die eggenoot toe, omdat die kultuursituasie dit as skande beskou het as 'n man nie 'n nageslag het nie. Die vrou se gevoel word geensins verreken nie.

In Eksodus 23:26 belowe die Here om sy volk te help, en volgens vers 26 *"Daar sal geen miskraam en onvrugbaarheid in jou land wees nie. Ek sal jou met 'n lang lewe seën"*. Hier gaan dit om die siening dat 'n talryke nageslag die seën van God simboliseer.

Die wisselterm "misgeboorte" word ook aangetref. So deel die inwoners van Jerigo in 2 Konings 2:19 mee dat die stad mooi geleë is, maar dat die water giftig is en misgeboortes veroorsaak. Brongers (1982:26) stel dat dit in die konteks val dat, afgesien van die miskrame wat die giftige water veroorsaak, dit ook die plantgewasse uitroei. Hier gaan dit eweneens oor die voortbestaan van die volk.

Waar Job 3:16 'n verbitterde Job aan die woord stel, vervloek hy sy geboortedag en wens dat hy eerder 'n misgeboorte was. Hierdie opmerking lig die sluier effens oor die wyse waarop daar met die oorskot van 'n ongebore fetus te werk gegaan is. Dit wil voorkom asof dit, in Job se woorde "...sonder meer begrawe is..." - Job 3:16.

Die rede vir die stilswye oor miskrame is waarskynlik geleë in die feit dat die vrou en die kind in die Bybelse konteks randfigure was met geen sosiale status nie. Die vrou se traumas was eenvoudig nie relevant nie. Dreyer (1998:147) meld: "Alle persone, en dit geld veral vir vroue en kinders, was op sosiale, godsdienstige, ekonomiese en psigologiese vlak ingebed in die patriargale familie... (D)die vrou verskaf in die reproduksieproses alleen die plek waar die saad moet groei, en voeding en versorging van die man se kinders na geboorte". Die beeld van die vrou is hoofsaaklik negatief geskilder. Haar gevoelens en emosies was van geen belang nie. Sy sou eerder verag word na 'n miskraam, as om simpatie te ontvang.

4.2 Die erfsonde en uitverkiesing: 'n teologiese perspektief

In 'n gesprek oor die impak wat spontane aborsie op die ouers van die ongebore baba het, is dit ook noodsaaklik dat gekyk sal word na die geloofsaspek. Een van die vrae wat dikwels gevra word, is juis: wat is die ewige bestemming van hierdie ongeborene? Sou daar met vrymoedigheid beweer kan word dat hy/sy gered is?

Zuck (1996:21) opper 'n aantal vrae met betrekking tot die sondigheid al dan nie van 'n kind. "Are infants born with a sin nature? What is the so-called 'age of accountability?' ...Are children of Christian parents in a covenant relationship to God?"

In 'n soeke na antwoorde op hierdie vrae, is dit nodig om die veld van die Dogmatiek hieromtrent te eksplorieer. Die sondeleer word uitvoerig deur verskeie dogmatici onder die loep geneem. Die gevaar bestaan egter ook dat daar in 'n doolhof van vrugtelose spekulاسie verdwaal kan word. Vir die doel van hierdie studie, is dit imperatief om die kwessie van erfsonde onder die vergrootglas te bekyk, aangesien dit in wese gaan om die ewige bestemming van 'n fetus wat nog nooit die lewenslig aanskou het nie.

Van Niftrik (1944:238) maak daarvan melding dat die sonde so diep in ons ingebore is, dat selfs ons edelste gevoelens en dade op die keper beskou eintlik ook 'n uiting is van ons eie diepgewortelde selfsug. Hy definieer sonde as volg: "Zonde is ons ongelooft, onze opstand teen God, de oneindige afstand tusschen God en ons (Van Niftrik 1944:239). Die sonde moet *geglo* word, net soos ons geregtigheid in Christus *geglo* moet word. Sonde is verder vir hom ons lewenshouding: ons staan met ons rug na God toe. Sonde is dat ons is wat ons is: sonder God en sonder hoop in die wêreld. Sonde is dat ons ons vertrouwe op mense wil stel. Wat sonde werklik is, weet ons eers wanneer ons die Heilige ontmoet. Maar ons weet eers wat sonde is nadat dit ons *vergewe* is (Van Niftrik 1944:239). Van Zyl (1993:34) verwoord ook iets hiervan wanneer hy vra hoe die mens lyk in die speël van die Seun van God se gehoorsaamheid: "Dit gaan hier om die mens wat in sonde geval het, tot wie God Homself in Jesus Christus neergebuig het, naas hom gaan staan het en Hom solidêr en gelyk aan hom gemaak het".

Interessant ook is die sonde van Adam en Eva wat veroorsaak het dat die normale geboorteproses met baie pyn gepaard gaan. Genesis 3:16 rapporteer: "Ek sal jou baie swaar laat kry met jou swangerskappe: met pyn sal jy kinders in die wêreld bring."

"In die dogmatiek word die erfsonde (*peccatum naturale* of *originale*), vanuit twee perspektiewe belig: erfskuld (*peccatum imputatum*) en erfsmet (*peccatum inhaerens*). Die *erfskuld* dui op die feit dat Adam se skuld vir sy oortreding ook ons skuld geword het, deurdat God ons dit toegereken het" (Heyns 1978:190). Dit beteken dan dat, omdat Adam se skuld ook ons skuld is, ons ook daarvoor gestraf word. Dié straf word deur Heyns (1978:190) beskryf as *erfsmet*.

Die implikasies hiervan vir die mens is ingrypend. Só verkry die mens 'n verdorwe natuur. Dit mond uit in haat vir God en die naaste pleks van liefde vir God en mekaar. Ook die ongeborene is reeds besitter van hierdie erfsonde, en word "*in sonde ontvang en gebore*".

Van Niftrik (1944:239) meld egter dat, nadat ons dit alles oor sonde gesê het, ons ook weet dat vergifnis van sonde genade is. As God ons die sonde sou toereken, sou ons vir ewig verlore wees. "Maar dit is Gods genade, dat Hij tot ons komt, de kloof tusschen Hem en ons overbrugt, met ons solidair wordt in de schuld, onze sonde draagt, en het offer brengt, dat de zonde verzoent en wegneemt" (Van Niftrik 1944:239).

As ons dan in sonde ontvang en gebore is, en ons word alleen op grond van genade verlos, dan is ons ook reeds vóór geboorte verlos. Dit sluit aan by die uitverkiesing van God. Reeds voor ons geboorte het God ons uitverkies. Die uitverkiesing staan ook direk in verband met die genade van God. Ons verdien dit immers nie.

Van Niftrik (1944:68) wys daarop dat die uitverkiesing nêrens in die Bybel afsonderlik as aparte tema ter sprake kom nie. "De vermelding der uitverkiesing wil in den Bijbel het *genade*karakter, het *wonder*karakter, het ondoorgrondelike van anderen uitspraken onderstrepen. Bijv.: dat de Kerk het volk Gods is, dat is zij door verkiezing (1 Petr. 2:9); dat zij zaligheid, heiligheid en geloof deelachtig is, heeft zij te danken aan verkiezing (2 Thess. 2:13); haar roeping, rechtvaardigheid, verheerlijking is vrucht van verkiezing (Rom 8:30); kennis van de verborgenheid van het Koninkrijk Gods is vrucht van verkiezing (Marc. 4:11); als wij kinderen Gods zijn, zijn wij het door verkiezing (Ef 1:5)". Dit gaan vir Van Niftrik (1944:69) hoofsaaklik om die genade van God. Genade is altyd onverdiende genade. In die lig hiervan, kan gewaag word om ook die ongeborene by hierdie genade in te sluit. Ook hy is in sonde ontvang, nog nie gebore nie, maar wel in genade aangeneem. Van Niftrik (1944:69) wys daarop dat in die Evangelies God selfs die tollenaars en sondaars liefhet. In Lukas 16:19 is dit opmerklik dat dit juis die sosiaal uitgeworpenes is wat uitverkies is. Lasarus gaan na die hemel *omdat* hy arm is, en die ryk man gaan na die hel *omdat* hy ryk is. Selfs diegene wat sedelik immoreel leef, word in die evangelies uitgesonder as diegene wat genade by God gevind het. Ook in die gelykenis van die verlore seun, is dit juis die sedelik veragterde seun wat guns ontvang, en eweneens in die gelykenis van die

arbeiders in die wingerd in Matteus 20, dié wat volgens menslike standaarde dit glad nie verdien nie.

Van Niftrik (1944:71) argumenteer dan verder dat God se verkiesing nie 'n saak van willekeur is nie. Die leer van die uitverkiesing kan nie losgemaak word van die Christologiese verband waarin dit in die Bybel staan nie. Jesus is die *Uitverkorene*. By sy doop in die Jordaan, en ook by die verheerliking op die berg, sê God dat hierdie sy Seun is in wie Hy 'n welbehae het. Jesus is egter ook die *verworpene*. Die verwerping kom voor in Getsemané en op Golgotha. So word ons dan van die hel van Godverlatenheid verlos. Christus het ons verwerping gedra, sodat ons nooit deur Hom verlaat sou word nie. Daarom is God se uitverkiesing nie 'n saak van willekeur nie, maar dit is aan Christus gebonde. Om te weet dat jy uitverkies is, is om God se Seun te ken. Dit is dan die genade vir ons (en ons kinders): God sien ons in Christus in genade aan. Weber (1983:412) sluit hierby aan wanneer hy sê: "The reality which quickens both the Christian message and therefore theology is that God as the "Transcendent," that is, as He Himself, is in free self-determination the "Immanent," the One who turns to the lost creature. This is not something which we could have imagined. It is a reality in Jesus Christ. In Him, God's freedom in his grace and God's grace in his freedom are decided".

4.2.1 Teologiese tradisie: Die vroeë kerkvaders

Die vroeë kerkvaders het hulle nie baie duidelik uitgespreek oor die oorsprong van die sonde nie. Berkhof (1981:219) wys daarop dat die gedagte van die

sonde en die transgressie daarvan, na aanleiding van die sonde van Adam in die paradys, wel in die geskrifte van Irenaeus voorkom. Dit het spoedig die kerk se siening van die oorsprong van die sonde geword, in besonder in opposisie tot die Gnostisisme. Dit het egter daartoe aanleiding gegee dat sonde van sy willekeurige en etiese karakter beroof is. Origenes bou hierop sy teorie van pre-eksistensie. Die siel sou, volgens hierdie teorie, in 'n vorige staat gesondig het, en daarna in die liggaam van die mens die wêreld binnekom. Berkhof (1981:219) meld dat die Griekse kerkvaders van die derde en vierde eeu geneig was om af te sien van die verband tussen die sonde van Adam en dié van sy nageslag, terwyl die Latynse kerkvaders geleer het dat die huidige sondetoestand teruggryp na die sonde van Adam in die paradys. Die leerstellings van die Oosterse kerk het uiteindelik uitgemondd in die Pelagianisme, wat in wese ontken dat daar 'n verband is tussen die sonde van Adam en die sonde tans. "Met die skepping", sê Pelagius, "het God aan die mens 'n vrye wil gegee om te kies vir of teen die goeie. Hierdie vryheid wat ten diepste bestaan uit die psigologiese vermoë om 'n keuse te maak, behoort tot die wese van die mens. As hy dit sou verloor, sou hy ophou om mens te wees" (Durand 1978:49). Pelagius konkludeer dat die mag van die sonde só sterk is, dat die mens *quasi naturaliter* sondig.

Teenoor Pelagius het Augustinus gestaan, en die Westerse kerk wat beklemtoon dat die feit dat die mens beide skuldig én beplek is as gevolg van die sonde van Adam (Berkhof 1981:220). Augustinus was onverbiddelik in sy standpunt dat "...enige identifikasie van genade en die menslike natuur (kan)

niks anders wees as 'n fundamentele dwaling wat die uitsig op die radikaliteit van die mens se verslawing aan die sonde en daarmee ook die radikaliteit van Christus se heilswerk verduister nie" (Durand 1978:50). Vanuit sy siening op die mens se verlorenheid soos dit deur Christus se lewe en sterwe ontmasker is, is Augustinus se leer van die erfsonde in wese 'n poging om die konkrete kernpunt van waaruit die sonde opkom, te artikuleer. Augustinus druk homself só uit: "Elke mens was eens die eerste mens". Die ganse mensdom is gevolglik 'n *massa peccati*. Niemand is hierby uitgesluit nie, selfs nie die pasgebore kinders nie. Ook hulle was in Adam en het met hom gesondig (Durand 1978:51). Hierby sou dan sekerlik ingesluit kon word die fetus wat nog nie die lewenslig aanskou het nie.

In die Middeleeue is daar beweeg in die rigting van 'n semi-Pelagianisme. Hoewel Pelagius met die Sinode van Karthago in 418 die aftog teen Augustinus se standpunt moes blaas, het die semi-Pelagianise in die kerk bly voortleef (Walker 1980:170).

Augustinus beskryf die wese van die sonde as selfliefde - *amor sui* (Durand 1978:52). In die Middeleeuse skolastiek tree daar egter 'n verandering hierby in vir soverre die erfsonde meer en meer in uitsluitlik negatiewe terme beskryf word.

Walker (1980:244) beskryf hoe Thomas Aquinas die erfsonde sien as 'n verlies van die mens se oorspronklike geregtigheid. Die oorspronklike

geregtigheid waaroor die mens voor die sondeval beskik het, het bestaan in die korrekte hiërargiese ordening, die natuurlike harmonie van alles wat die menslike natuur uitmaak. Die liggaam was ondergeskik aan die siel en al die laere sielsvermoëns is op hulle beurt volkome beheers deur die rede. Die sonde van Adam beteken vir Aquinas die verlies van die bonatuurlike genadegawe en daarmee die verlies van die oorspronklike geregtigheid. Durand (1978:53) stel dit só: "Inhoudelik kom dit daarop neer dat die laere sielsvermoëns en die liggaam teen die rede rebelleer en die rede sy beheersing daarvan moet prysgee." Hierdie semi-Pelagianisme het in die Rooms-Katolieke teologie geseëvier.

Teenoor die semi-Pelagianisme van die Middeleeue keer die Reformatore in wese terug na die standpunt van Augustinus. Durand (1978:55) beskryf egter die verskil in denke, vir sover die gedagte van die *concupiscentia* nou uitgelig word uit die enge seksuele sfeer waarin Augustinus dit geplaas het, en die stryd teen die idee van die vrye wil tot in sy uiterste konsekwensies gevoer word. Die resultaat is die belydenis van die totale verdorwenheid van die menslike natuur, terwyl radikaal wegbeweeg word van die skoliatiese omskrywing van die erfsonde in privaatiewe sin as defek of 'n gebrek.

Artikel 15 van die Nederlandse Geloofsbelydenis (Diensboek 1995:121) stel:

Ons glo dat die erfsonde deur die ongehoorsaamheid van Adam oor die hele menslike geslag uitgebrei het. Dit is 'n

verdorwenheid van die hele natuur en 'n oorgeërfde gebrek waarmee selfs die klein kindertjies in die moederskoot besmet is. Dit is hierdie wortel wat in die mens allerhande sondes laat uitspruit. Dit is daarom so afskuwelik en gruwelik voor God dat dit rede genoeg is om die menslike geslag te verdoem. Dit word selfs nie deur die doop geheel en al tot niet gemaak of volkome uitgeroei nie, aangesien die sonde aanhoudend uit hierdie verdorwenheid opborrel soos water uit 'n giftige fontein.

Dit word die kinders van God ewerwel nie tot verdoemenis toegereken nie, maar deur sy genade en barmhartigheid vergewe.

God vergewe nie sodat die gelowige in die sonde gerus sou slaap nie, maar wel sodat die beseef van hierdie verdorwenheid hulle dikwels sou laat sug in die verlange om van hierdie liggaam van die dood verlos te word. Ons verwerp hiermee die dwaling van die Pelagiane wat sê dat hierdie sonde uit niks anders as navolging ontstaan nie.

Vir die doel van hierdie studie moet konkluderend gelet word op die woordspeling in die Nederlandse Geloofsbelydenis, waar genoem word dat selfs die klein kindertjies in die moederskoot besmet is deur die sonde. Selfs hulle is voor die geboorte reeds as gevolg van die sonde van Adam verdoem,

maar net so ook, op grond van die versoeningswerk van Christus, in genade vrygespreek.

4.3. Doop en verbond

Vir die gelowige is die één sekerheid juis die verbond. Toe die apostel Paulus met die Filippense in gesprek was oor waarom hulle nie op hulle Joodse afkoms moes roem nie, het hy juis die feit genoem dat hy as rasegte Jood ook op die agste dag besny is. Die verbondsgedagte gaan baie vêr terug in die Ou Testament. Die teken daarvan was die besnydenis wat op die agste dag plaasgevind het. Hierdie praktyk gaan terug tot by Abraham in die Ou Testament. In Genesis 15 word die sluiting van die verbond met Abraham beskryf. In Genesis 15: 18 lees ons: *"Op daardie dag het die Here 'n verbond gesluit met Abram en vir hom gesê: 'Aan jou nageslag gee Ek hierdie land, van Egiptespruit af tot by die Eufraat, die groot rivier..."*

Die opdrag om te besny, word aangetref in Genesis 17:10 tot 13: *"Dit is my verbond wat moet geld vir jou en jou nageslag: elke lid van die manlike geslag onder julle moet besny word aan die voorhuid. Dit is die verbondsteken tussen My en julle: elke seun onder julle van ag dae oud moet besny word...So sal my verbondsteken aan julle liggame wees as 'n blywende verbond."*

"Circumcision, then, was unique to the nation Israel; it served as an indicator of the special spiritual relationship between the nation and God" (Zuck 1996:67). Abraham het in gehoorsaamheid aan God, volgens Genesis 17:23, elke manlike lid van sy

huishouding daardie selfde dag besny, ook die slawe. Ook hy, op nege en negentigjarige leeftyd, het homself laat besny. Daarna, beginnende by Isak, is alle Israelitiese seuntjie op die agste dag besny.

Heyns (1982:200) meld: "Die verbond is inklusief, dit wil sê, ongeveer alle aspekte van Gods handelinge met die mens, kom in mindere of meerdere mate, op die een of ander wyse, binne die gesigseinder wanneer oor die verbond gehandel word". Die verbond wat God met die mens gesluit het, gee matelose dimensies aan die diepte van God se wysheid, die omvang van Sy liefde en die onmeetbaarheid van Sy liefde en trou. Die mens is volgens Heyns vanaf sy eerste lewensomblik af bestem vir en opgeneem in 'n verbondsverhouding met God. Selfs wanneer die mens hierdie verhouding verbreek, herstel God dit weer, deur Jesus Christus. "In Jesus Christus *het* die mens die volle weg afgelê, en die gawe wat oorspronklik verbind is met die gehoorsaamheid, *reeds* in ontvangs geneem" (Heyns 1982:211).

Van Niftrik (1944:209) wys daarop dat die verbond juis tot stand kom as gevolg van die liefde van God vir die wêreld. Hy wys ook daarop dat die verbond van die Bybel altyd 'n *genade*verbond is. Geen mens kan van sy kant iets doen om die saligheid te verkry nie. Die verbond is ook iets anders as 'n kontrak. God is immers die skenker van alles, en die beloftemaker van alles. Wanneer ons hierdie redenasie aanhoor, is dit duidelik dat, omdat geen een iets op grond van verdienste kan ontvang nie, die ongeborenes ook nie hiervan uitgesluit kan wees nie. 'n Doodgeborene, as die vrug van verbondskinders, kan tog niks anders as self 'n verbondskind wees nie.

4.3.1 Die doop as teken van die verbond

Zuck (1996:217) vra: "Are children born with a sin nature? If so, what is their eternal destiny if they die as infants?" Wat gebeur inderdaad met 'n kind wat "...in sonde ontvang en gebore word...", en sterf? Watter rol speel die doop? Maak doop salig? En in die geval van ongedooptes? Wat gebeur met 'n ongeboore (en derhalwe ongedoopte) wat sterf?

Dreyer (1994:526) redeneer dat die doop funksioneer as uiterlike teken van die genadeverbond. Die kind word op grond van die genadeverbond van die kerk 'ingebore', omdat hy deel is van 'n gelowige huisgesin, wat deel is van die gemeente as volk van God. As teken dat die kind deur die genadeverbond in die liggaam van Christus ingelyf word, word hy gedoop.

Pelser (1986:1) meld dat die woord *baptizein* 'n algemeen gebruikte term was vir Joodse reinigingsgebruike. Die Ou Testament het baie voorskrifte en gegewens bevat oor die rituele reiniging. Pelser (1986:1) stel vervolgens ook die kwessie van die verband tussen die doop van Johannes en die Christelike doop. Was eersgenoemde 'n voorbereiding vir laasgenoemde en het laasgenoemde iets van eersgenoemde oorgeneem of glad nie? Was die doop van Johannes 'n boetedoop of was dit 'n doop wat sonde afwas? Pelser (1986) konkludeer dat na aanleiding daarvan dat albei hierdie elemente in die Sinoptiese tradisie voorkom, gesien in die lig van die gerigsprediking van Johannes, sy doop in hoofsaak 'n boetedoop was. Johannes self het egter geen verband tussen sy doop en die latere doop gelê nie. Johannes se doop en prediking was

slegs 'n voorbereiding vir die koms van Christus. Johannes se doop sou daarom ook uitgedien wees met die koms van die Christelike doop, en as't ware daarmee vervang word. Derhalwe is Johannes en sy werk deur Christus en sy werk begrens. Dreyer (1994:527) merk op dat die verbond 'n kernaspek van die verhouding tussen God en mens bly. Die verbond realiseer wel op verskillende maniere, maar is steeds 'n legitieme begroning van die doop en van lidmaatskap. "Dit bly steeds relevant en legitiem om te sê dat die doop iets van die verbond tussen God en mens realiseer (Dreyer 1994:527). Vervolgens word die dooppraktyk in Handeling bespreek, waarna aangedui sal word watter relevansie dit het vir die tema.

4.3.1.1 Die dooppraktyk volgens Handeling

Die boek Handeling bevat 'n hele aantal beskrywings van doopbediening. So word byvoorbeeld in Handeling 2:37 gemeld dat diegene wat getref is deur die verkondiging van die apostels, hulle moes bekeer en laat doop. So sou hulle sondes vergewe word. Nog 'n voorbeeld is die bekende gebeure waar Paulus en Silas in die tronk lofliedere gesing het. Nà die tronkbewaarder se bekering is hy en sy gesin gedoop. Wat verder van belang is in Handeling, is dat die doopbediening gepaard gegaan het met die ontvangs van die Heilige Gees. Volgens Handeling 8:17; 9:17 en 19:6 het die ontvang van die Gees geskied na handoplegging. Die ontvangs van die Gees is verder onlosmaaklik deel van die Pinkstergebeure wat ook in Handeling beskryf word. Iemand wat deel van die kerk wou word, moes die Gees as gawe ontvang.

Van Niftrik (1944:170) wys egter op die afstand tussen God en mens. Die Seun, Jesus Christus het Immanuel geword, God by ons. Maar ook tussen Hom en ons bestaan daar 'n kloof. Maar die Heilige Gees oorwin alle afstand wat daar mag bestaan. Hy verwys ook na verskillende Skrifgedeeltes: Genesis 1:2; 7:15; Psalm 139:7 en Psalm 150:6. Hiermee lig hy uit dat..."De Heilige Geest is het, die bij de schepping op de wateren broedde...De Geest is in alle vleesch...Hij is op geen enkele plaats, waarheen de mensch zou kunnen vluchten, afwezig...De Geest is de 'adem' in gansch de creatuur..." (Van Niftrik 1944:170). Hieraan kan ook toegevoeg word: die Gees is ook in die moederskoot, in die vrug daarvan.

4.3.1.2 Waarom doop?

Die vraag na waarom die doop enigsins nodig is, is uiters relevant vir die doel van hierdie studie. Zuck (1996:218) vra tereg: "If a child is baptized as an infant, is conversion later as an adolescent or adult necessary, or is the individual already in God's family? What scriptural basis do some churches give in support of this practice of infant baptism? Why do other churches refuse to baptize infants? On what Scripture do they base their view? Does their view mean children do not need salvation?"

Rutherford (1980:8) verwys na die gebruik in die vroeë Kerk, en spesifiek na die dood van die martelare, as volg: "Their funerary decorations thus preserved for us the symbolic motifs by means of which those early Christians gave

expression to their faith in face of death, a faith that speaks not of death but of life. This is not a denial of physical death but a proclamation of the belief that the life entered at baptism... is in no way affected by the fact of physical death".

In die konteks van die tyd, wil dit voorkom asof die doop as inisiasierite 'n oorgang tot die ewige lewe simboliseer. Selfs wanneer die persoon in die aangesig van die dood gemartel word, is die doop 'n troos.

Daar word nêrens in die Nuwe Testament uitdruklik gesê waarop die doop gegrond is nie, tog word dit deurgaans duidelik geïmpliseer. Die weergawe wat Handeling van die doop gee, laat telkens blyk dat die doop bedien is wanneer die dopeling gelowig gereageer het op die prediking aangaande die Christusgebeure. Die dood en opstanding van Jesus Christus is die uiteindelijke grond vir die doop (Pelser 1986: 30). Dreyer (1994:527) stel dat die waarde van die doop egter nie onderskat of ondermyn mag word nie. Die kind word op grond van die genadeverbond gedoop, en word so in die verbondsvolk, die kerk, ingelyf en is dus lidmaat van die kerk. Dit is so dat die verbond 'n Ou Testamentiese perspektief is, maar ook die Nuwe Testament verbind die doop aan die eenword met die liggaam van Christus. Volgens Romeine 6:1-11 word die dopeling een met Christus in sy dood en opstanding. Hierdie gedagte word verder uitgebrei deur die noue verbondenheid tussen doop en die Heilige Gees. Vir Paulus was dit vanselfsprekend dat gelowiges mense is wat die Gees as gawe ontvang het. Paulus lê op 'n paar plekke in sy briewe een of ander verband tussen die doop en die Heilige Gees. Dit is egter nie seker uit te maak wat hierdie verband behels nie. Beteken dit dat die Heilige Gees tydens die

doop as gawe ontvang word en van daardie oomblik af die lewe van die dopeling beheers, of was die Gees reeds in die persoon aan die werk, en dien die doop as't ware slegs as inlywer in die liggaam van Christus? Pelser (1986:36) meld dat die oorwegende indruk wat gekry word uit die Belydenisskrifte en ook by die dogmatici, is dat die doop instrument van die Gees is, wat beteken dat die werk van die Gees in en met die dopeling aan die doop voorafgaan. Dit kom dan daarop neer dat die doop in 'n sekere sin bevestiging of teken is van die werk van die Gees.

Dit blyk dat die doop van vroeg gesien is as opname-rite in die kerk, soos ons dit veral aflei uit Paulus se uitspraak in 1 Korinthiërs 12:13.

Op grond van Kolossense 2:11 en 12 word die kinderdoop onder andere in die nuwe verbond geregverdig as die parallel vir die besnydenis in die ou verbond.

4.3.1.3 Heilsnoodwendigheid van die doop

Nêrens in die Nuwe Testament is daar 'n direkte uitspraak wat daarop dui dat 'n mens gedoop moet wees sodat jy gered kan word nie. Dat die doop 'n vanselfsprekendheid was vir alle gelowiges, staan vas. Dit was vir die vroeë kerk ondenkbaar dat 'n gelowige nie gedoop sou wees nie. Ook wanneer in gedagte gehou word dat die doop as inlywingsrite in die geloofsgemeenskap

beskou is, lyk dit vanselfsprekend dat 'n deelgenoot van die geloofsgemeenskap noodsaaklik gedoop moet wees.

Pelser (1986:55) stel egter ook dat die heilsnoodwendigheid wat die Nuwe Testament aan die doop toeken, nie tot die absurde gevoer mag word nie. So 'n beskouing verabsoluteer en isoleer die doop, asof dit vervreemd staan van die ander heilsmiddele wat God tot die verlossing van die mens beskik het. Die sogenaamde "nooddoop" kom in die Roomse Kerk voor, en dien as voorbeeld van die verabsoluttering van die doop. Dit is nie die doop of enige ander heilsmiddel wat ons red nie, maar die genade van Jesus Christus. Maar net so min as wat die doop verabsoluteer en geïgnoreer mag word, net so min mag die doop gering geskat word. Die doop mag nie gedegradeer word tot blote simbool sonder heilsbetekenis nie. Die heilswerking is nie in die doop self geleë nie, maar in die werk van God wat deur die doop met die dopeling werksaam is.

Dreyer (1994:526) noem dat die doop funksioneer as 'n uiterlike teken van die genadeverbond. "Die kind word op grond van die genadeverbond in die kerk 'ingebore', omdat hy deel is van 'n gelowige huisgesin, wat deel is van die gemeente as volk van God. As teken dat die kind deur die genadeverbond in die liggaam van Christus ingelyf word, word hy gedoop. Doop, kategese, geloofsbelydenis en die uiteindelijke gebruik van die Nagmaal berus alles op die genadeverbond" (Dreyer 1994:526).

Dreyer (1994:526) konkludeer dan dat die waarde van die doop nie onderskat of ondermyn mag word nie. Die kind word op grond van die genadeverbond gedoop, word so in die verbondsvolk, die kerk, ingelyf en is dus lidmaat van die kerk. Die verbond is primêr 'n Ou Testamentiese perspektief, maar ook die Nuwe Testament verbind die doop aan die eenword met die liggaam van Christus. Dreyer (1994) toon dan verder ook aan dat vanuit die gegewens uit die Ou en Nuwe Testament 'n mens met Calvin moet saamstem dat die kind reeds by sy doop lidmaat van die kerk is. Die kind wat op grond van die uitverkiesing en genadeverbond gedoop is, is deel van die liggaam van Christus. Dreyer toon verder aan dat solank babas nog nie gedoop is nie, is hulle reeds op grond van hul ouers se geloof lidmate van die kerk.

Konkluderend moet uit hierdie gegewens afgelei word dat die doop van groot betekenis is. Dit is die sigbare toetrede tot die verbondsgemeenskap. Maar terselfdertyd is doop nie nodig vir saligheid nie. Selfs 'n ongedoopte word op grond van die genade van God en op grond van Sy groot ontferming, gered. Wanneer dit toegepas word op die tema van hierdie studie, sou die "lidmaatskap" van die ongeborene wat deur 'n gelowige ouerpaar verwek is, soos 'n paal bo water staan.

HOOFSTUK 5 EMPIRIESE ONDERSOEK

5.1. Inleiding

Prakties-teologiese teorievorming vereis 'n wisselwerking tussen teorie en praxis. Dit is trouens die taak van die Praktiese Teologie om op wetenskaplike wyse nuwe teorieë vir die praktyk te ontwikkel. Bestaande teorieë moet ook getoets en aangepas word waar nodig.

Van der Ven (1988:155-173) stel daarom dat die empirie vir die Praktiese Teologie van groot waarde kan wees.

5.2 Metode van ondersoek

'n Empiriese ondersoek is gedoen om die houding van predikante van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika te bepaal ten opsigte van pastorale begeleiding in 'n miskraamsituasie. Hierdie ondersoek kan die omvang van onkunde, asook die vlak van toerusting en vaardighede by predikante en die relevansie van die studie belig. Kennis wat só bekom word, kan meehelp in die daarstelling van 'n praktykteorie, en die raamwerk bied vir die daarstel van 'n toerustingskursus. Die doel van die ondersoek fokus op predikante in voltydse of deelsorg-bediening - diegene wie se taak dit is om op daaglikse basis met lidmate se wel en weë bemoeienis te maak.

Die seleksie is gemaak deur besonderhede van predikante uit die Almanak van die Nederduitsch Hervormde Kerk (1999) te neem. Verteenwoordiging van elke Ring van die Kerk is bewerkstellig.

As gevolg van die geografiese uitgestrektheid van die populasie wat in die ondersoek betrek word, het dit geblyk dat die posvraelys-metode die mees koste-effektiewe metode vir hierdie ondersoek sou wees (Mouton & Marais 1989:51).

Ten tye van hierdie ondersoek het die totale populasie van die predikante van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika uit 474 persone bestaan. Hierdie populasie sluit die volgende in:

- ♦ Voltydse predikante in gemeentes
- ♦ Predikante in deelsorg
- ♦ Predikante in besondere diens
- ♦ Dosente in die Teologie
- ♦ Beroepafwagtende predikante
- ♦ Predikante met voltydse studieverlof
- ♦ Predikante in die buiteland
- ♦ Emeritus predikante/dosente
- ♦ Predikante met siekte-emeritaat
- ♦ Predikante met ampsvoorreg sonder standplaas.

Uit bogenoemde is dit duidelik dat nie *alle* predikante van die Kerk vanselfsprekend by hierdie studie betrek sou kon word nie. Daar is gefokus op diegene in aktiewe bediening.

Die vraag het daarom ontstaan: Hoeveel predikante moes betrek word? Hoe moes hulle geselekteer word?

Verskillende moontlikhede het bestaan. Vraelyste sou voor die voet aan alle predikante gestuur kon word. Andersyds sou 'n seleksie gemaak kon word op grond van sekere kriteria en kategorisering.

Daar is besluit om so min as moontlik uitsonderings te maak. Dit is egter voor die hand liggend dat byvoorbeeld beroepafwagende predikante, sonder enige beroepservaring, moeilik sou kon respondeer. Eweneens sou voltydse nagraadse studente, wat min of geen kontak met die bediening het, of gehad het, nie op sinvolle wyse aan die projek kon deelneem nie. Dieselfde geld ook vir voltydse dosente wat vir jare reeds nie meer in die bediening betrokke is of was nie.

Met dit in gedagte, is besluit om, sonder om te veel uitsonderings te maak, terwyl bogenoemde wel in ag geneem word, die res van die predikantepopulasie by die ondersoek te betrek.

Daar is besluit om op predikante in die voltydse bediening te fokus. 'n Probleem is voorsien in die sin dat ervaring al geleer het dat predikante swak reageer op versoeke

om vraelyste te voltooi. Om hierdie probleem te ondervang, is besluit om 'n begeleidende skrywe van die studieleier, waarin die doel van die studie kortliks verwoord word, aan die vraelyste te heg. In hierdie skrywe is nadruk gelê op die noodsaak van samewerking van die respondente. (Sien Bylae B)

Aanvanklik is 200 vraelyste uitgestuur na die respondente. Van Zyl (1995:202) meld dat 'n responskoers van tussen 30% en 50% algemeen voorkom by ondersoeke van hierdie aard.

Vooraf is besluit dat, indien die reaksie nie na wense is nie, verdere vraelyste uitgestuur sou word. Aangesien die predikantekorps in die Kerk relatief klein is, sou vertroulikheid en anonimiteit gewaarborg moes word.

Die reaksie was egter bo-gemiddeld. 'n Totaal van 104 van die 200 vraelyste is terugontvang, wat 'n persentasie van 52% verteenwoordig. Hierdie getal sluit 'n loodsstudie van 10 individue in. Volgens Van Zyl (1995:202) is hierdie respons genoegsaam om geldig te wees.

5.3 Vraelyste

5.3.1 Eerste- orde analise

Die volledige vraelys, tesame met die begeleidende skrywe van die studieleier, word opgeneem in Bylae B.

Die vraelyste val in twee dele uiteen: 'n Biografiese gedeelte, en 'n gedeelte om die predikant se houding ten opsigte van 'n miskraam te bepaal. Die biografiese gedeelte is nodig omdat belangrike inligting daardeur verkry, word wat die hipotese kan steun of weêrlê. Dit is verder belangrik om 'n profiel te hê van die persoon wat respondeer. Veranderlikes soos ouderdom, aantal jare in aktiewe bediening, ensomeer, kan houdings beïnvloed.

Die vrae word vervolgens elkeen kortliks bespreek. In die daaropvolgende onderafdeling word die reaksie van die respondente deur middel van statistiese gegewens verduidelik.

5.3.2 Statistiese resultate

Die resultate sal vervolgens op die volgende wyse hanteer word:

- a) 'n Verduideliking van die vraag
- b) 'n Weergawe van die tabel
- c) Voorlopige opmerkings en afleidings

Opmerking: Vrae 1 en 2 is nie werklik vrae nie, maar dui slegs die respondentnommer en die kaartnommer, wat gebruik word vir die kodering van die vraelyste, aan. Dieselfde geld vir vrae 29 en 30, wat veranderlikes 45 en 46 verteenwoordig.

Vraag 3: Ouderdom van respondent

Die vraelys wil eerstens vasstel wat die ouderdom van die respondent is. Die inligting word in werklike syfers weergegee. Die doel is om vas te stel of daar enige insigte ten opsigte van 'n miskraam gekoppel kan word aan die ouderdom van die predikant.

In tabelvorm kan dit as volg voorgestel word:

Tabel 1: Ouderdomsverspreiding van respondente

Ouderdom	Frekwensie(f)	Persentasie (%)
20-30	10	9,7
31-40	40	38,8
41-50	31	30,0
51-60	20	19,4
61 en ouer	1	0,9
Totaal	102	98,8

Al die respondente, met die uitsondering van een, het die vraag beantwoord. Die jongste respondent is 27 jaar oud, en die oudste 61 jaar.

Vraag 4: Geslag van respondent

Geslag is belangrik, aangesien mans en vroue waarskynlik nie dieselfde voel oor 'n aangeleentheid soos 'n miskraam nie.

Tabel 2: Geslag van respondente

Geslag	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
Manlik	97	94,2
Vroulik	6	5,8
Totaal	103	100

Die oorgrote meerderheid predikante van die kerk is manlik, wat reflekteer in die verhouding van die geslagte onder die respondente (Tabel 2). Dit sou interessant wees om die verskil tussen manlike en vroulike respondente se houding ten opsigte van 'n miskraam te bepaal. Die hoofsaaklik manlike reaksie op die vraelyste maak sodanige afleiding egter moeilik.

Vraag 5: Hoogste kwalifikasie in teologie

Die vraag word gestel om 'n algemene beeld te verkry van die vlak van akademiese opleiding van die respondente. Die response word in Tabel 3 saamgevat.

Tabel 3: Hoogste kwalifikasie in teologie

Kwalifikasie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
BD	71	68,9
BD (Hons)	6	5,8
MTh/MDiv	14	13,6
DD	12	11,7
Totaal	103	100

Enige addisionele kwalifikasie bo en behalwe die minimum kwalifikasie (BD-graad) kan in enige van die vele vertakkings van die teologie wees.

'n Afleiding ter ondersteuning van die hipotese sou gemaak kon word indien diegene wat oor verdere kwalifikasies beskik, se houding jeens 'n miskraam verskil van dié van diegene wat slegs oor die basiese opleiding beskik.

Vraag 6: Aanvullende kwalifikasies wat verband hou met hulpverlening

Die doel van hierdie vraag was om vas te stel of 'n aanvullende, hulpverlenende kwalifikasie enige invloed uitoefen op die predikant se houding jeens 'n miskraam. Die response word in Tabel 4 weergegee.

Tabel 4: Verbandhoudende aanvullende kwalifikasies van respondente

Aanvullende kwalifikasie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
Pastorale terapie	4	50
Sielkunde	3	37,5
Onderwysdiploma	1	12,5
Totaal	8	100

Slegs 8 uit die totale aantal respondente het oor 'n verdere hulpverlenende kwalifikasie beskik. Dit maak 'n geldige afleiding onmoontlik.

Vraag 7: Huidige beroep

Die vraelyste is hoofsaaklik versprei onder predikante wat primêr met gemeentelede werk. Ter wille van kwalifisering is dit nodig om te noem dat deelsorgpredikante in die Kerk hoofsaaklik primêr met gemeentebearbeiding gemoeid is, maar weens die finansiële omstandighede in sekere gemeentes nie volgens die voorgestelde traktementskale (salarisskale) vergoed word nie. Diesulkes is dus ook, soos die voltydse predikante, primêr met gemeentelede gemoeid. Die tipe betrekkinge wat die respondente beklee het, word in Tabel 5 weergegee.

Tabel 5: Tipe betrekking beklee deur leraars

Tipe betrekking	Frekwensie (F)	Persentasie (%)
Voltyds	91	88,3
Deelsorg	12	11,7
Totaal	103	100

Die oorgrote meerderheid (88.3%) respondente beklee 'n voltydse pos. Die res is deelsorg-predikante. Dit is belangrik om hier te beklemtoon dat deelsorg nie beteken deelyds nie

Vraag 8: Aantal jare in huidige standplaas

Kategorisering is belangrik omdat die tydperk wat 'n predikant homself/haarself in 'n bepaalde gemeente bevind, 'n definitiewe invloed op die kwaliteit van hulle verhouding met gemeentelede het.

Tabel 6: Aantal jare wat respondent in huidige standplaas is

Jare	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1-10 jaar	64	62,1
11-20 jaar	37	35,9
21-30 jaar	2	1,9
Totaal	103	99,9

Uit die kategorisering, soos uiteengesit in Tabel 6, is dit opmerklik dat die oorgrote meerderheid respondente (62,1%) hul eerste dekade in die huidige standplaas beleef, terwyl 'n verdere 37% hul tweede dekade in die gemeente beleef. Lidmate het waarskynlik groter vrymoedigheid om 'n bekende predikant om hulp te nader, as iemand wat vir hulle 'n vreemdeling is.

Vraag 9: Totale aantal jare in die bediening

Dit is waarskynlik dat 'n predikant, wat langer in die bediening is, meer ervaring van verskillende terreine wat sy lidmate se wel en weë raak, sal opdoen. Dit kan uiteindelik

ook sy/haar siening beïnvloed. In Tabel 7 word die jare wat die respondente in die bediening is, weergegee.

Tabel 7: Totale aantal jare wat die respondent in die bediening is

Jare	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1-10	32	31,4
11-20	41	39,8
21-30	22	21,3
31-40	7	6,7
Totaal	102	91,2

Opmerking: Een respondent het nie gerespondeer nie.

Soos aangetoon in Tabel 7 is die oorgrote meerderheid respondente in die eerste (1 tot 10 jaar: 31,4%) of in die tweede fase (11 tot 20 jaar: 39,8%) in die bediening.

Ongeveer 70% van die respondente maak dus deel uit van 'n "jonger" geslag predikante.

Vraag 10: Aantal lidmate per gemeente

Die gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is relatief klein, soos uit die response blyk. In stedelike gebiede is gemeentes groter, terwyl kleiner gemeentes oor die algemeen in die landelike gebiede voorkom. In die Kerk word dikwels melding gemaak van die familiale kenmerke in gemeentes, en dat onderlinge gemeentes selfs ook as deel van 'n groter "huisgesin" beskou word. Dit het tot gevolg

dat daar meer persoonlike kontak tussen pastor en gemeentelid behoort te wees. Die predikant behoort ook meer kennis te dra van die persoonlike omstandighede van die lidmate, soos byvoorbeeld swangerskappe, geboortes, ensovoorts.

In Tabel 8 word die aantal lidmate in gemeentes in drie groeperinge, aangedui..

Tabel 8: Aantal lidmate per gemeente

Aantal lidmate	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
0-500	69	67,0
501-1000	31	30,0
1001-1500	3	2,9
Totaal	103	99,9

Twee derdes van die gemeentes is klein (minder as 500 lidmate). Die noue en intieme kontak waarvan melding gemaak is, behoort dus hier te geld.

Vraag 11: Aantal kinders per gemeente

Die aantal kinders in die gemeente sou 'n aanduiding kon wees of die gemeente uit jonger lidmate, met potensieel kleiner kinders, of meer gevestigde/bejaarde persone bestaan. Die response op die vraag word in Tabel 9 weergegee.

Tabel 9 : Aantal kinders per gemeente

Aantal kinders	Frekwensie (F)	Persentasie (%)
0-200	83	80,6
201-400	17	16,5
401-600	2	1,9
601-800	1	0,9
Totaal	103	99,9

Hierdie statistiek bevestig die bevinding van die vorige vraag betreffende die aantal belydende lidmate. Gemeentes is oor die algemeen klein, en die aantal kinders stem hiermee ooreen. Dit is nie moontlik om op grond van die inligting uit die vraelyste 'n afleiding te maak ten opsigte van die ouderdomsverspreiding van die lidmate nie.

Vraag 12: Aantal babas gedoop per jaar

Hierdie vraag word gestel om uiteindelik met vraag 20 vergelyk te word. Vraag 20 het ten doel om die hoeveelheid miskrame in die gemeente te probeer vasstel. Die hoeveelheid babas wat gedoop word, behoort te korreleer met die statistiek uit die literatuur dat minstens 25% van alle swangerskappe in 'n miskraam eindig. Indien daar 'n opmerklike verskil voorkom, sal dit aandui dat die hipotese korrek is, naamlik dat die predikante onkundig is met betrekking tot die voorkoms van miskrame in hulle gemeentes. Die response word in Tabel 10 saamgevat.

Tabel 10: Aantal babas gemiddeld per jaar gedoop

Kategorie	Frekwensie (F)	Persentasie (%)
0-5	40	38,8
6-10	35	33,9
11-15	28	27,1
Totaal	103	99,9

Hierdie response word in die volgende afdeling, in die tweede-orde-analise bespreek.

Vraag 13: Huwelikstatus van respondent

Die huwelikstatus sal waarskynlik ook verband hou met die houding jeens 'n miskraam. 'n Getroude predikant, met eie kinders, en/of ervaring van die verlies van 'n baba as gevolg van 'n miskraam, sou insiggewend wees.

Tabel 11: Huwelikstatus van respondent

Kategorie	Frekwensie (F)	Persentasie (%)
Ongetroud	7	6,8
Getroud	96	93,2
Totaal	103	100

Weens die feit dat die oorgrote meerderheid respondente getroud is soos blyk uit Tabel 11, is dit nie moontlik om 'n geldige afleiding te maak met betrekking tot huwelikstatus nie.

Vraag 14: Aantal kere getroud

Hierdie vraag word gestel om vas te stel of die predikant hom/haar in 'n eerste of volgende huwelik bevind, en wat die invloed daarvan op die houding jeens 'n miskraam is.

Tabel 12: Aantal huwelike

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
Eerste huwelik	90	93,8
Tweede huwelik	6	6,3
Totaal	96	100

Sewe respondente het die vraag nie beantwoord nie, soos aangedui in Tabel 12. Die oorgrote meerderheid van die getroude respondente bevind hulle in eerste huwelike. Die insidensie van tweede huwelike is egter te laag om 'n verifieerbare afleiding te maak.

Vraag 15: Is die beroep van die eggenoot/eggenote hulpverlenend van aard?

'n Predikant met 'n huweliksmaat wie se beroep hulpverlenend van aard is tot sy beroep as predikant, sou waarskynlik ook ander insigte hê met betrekking tot 'n miskraam.

Tabel 13: Hulpverlenende beroepe van egliede

Kategorie	Beroep	Persentasie (%)
1	Onderwyser/es	70,5
2	Maatskaplike werker	6,8
3	Predikant	6,8
4	Verpleegkundige	4,5
5	Mediese praktisyn	4,5
6	Regsgeleerde	2,3
7	Spraakterapeut	2,3
8	Sielkundige	2,3
Totaal		100

Uit die 103 respondente het 59 die vraag negatief of glad nie beantwoord nie, aangesien die eggenoot/eggenote nie in 'n beroep staan nie, of omdat die beroepe waarin hulle wel staan, nie hulpverlenend van aard is tot die werk van die predikant nie. 'n Totaal van byna 25% van die huweliksmaats wat in beroepe staan, beklee 'n hulpverlenende betrekking, soos aangedui in Tabel 13.

Vraag 16: Opvoedkundige kwalifikasie van huweliksmaat

Die vlak van opleiding van 'n huweliksmaat kan ook 'n beduidende invloed hê op die houding van 'n predikant jeens sekere sake.

Tabel 14: Opvoedkundige kwalifikasie: huweliksmaat

Kategorie	Frekwensie (F)	Persentasie (%)
1 Primêre skoolsertifikaat	4	4,2
2 Sekondêre skoolsertifikaat	10	10,5
3 Tegniese (na-skool) sertifikaat	6	6,3
4 Graad/diploma	51	53,7
5 Nagraads	24	25,3
Totaal	95	100

Die oorgrote meerderheid egliede (85,3%) beskik oor die een of ander vorm van na-skoolse opleiding (Tabel 14). Dit sluit ook beroepe in wat hulpverlenend van aard is. Laasgenoemde verteenwoordig 'n persentasie van ongeveer 25% 'n Totaal van 7 van die steekproef is nie getroud nie, en een het die vraag nie beantwoord nie.

Vraag 18: Watter verlies is die grootste?

Uit hierdie tabel sal afgelei kan word of die respondent 'n onderskeid tref tussen die verskillende verliese, naamlik 'n miskraam, doodgebore baba, babasterfte, en of almal ewe intens beleef word.

Tabel 15: Intensiteit van verlies

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1 Miskraam	1	1,0
2 Doodgebore baba	7	6,9
3 Babasterfte	67	65,7
4 Almal ewe groot	27	26,5
Totaal	102	100

Opmerking: een respondente het die vraag nie beantwoord nie.

Uit Tabel 15 is dit is duidelik dat die oorgrote meerderheid van die respondente (65,7%) 'n onderskeid maak tussen die verlies van 'n fetus en die verlies van 'n baba. Hierdie bevinding steun die hipotese dat 'n miskraam as minder traumaties beskou word as 'n kindersterfte.

Van die totale aantal respondente het 26,5% die drie tipes verliese as ewe groot beskou.

Vraag 19: Op watter stadium van swangerskap is 'n miskraam 'n werklike verlies?

Die algemene opvatting is da, hoe langer die swangerskap duur voordat die miskraam voorkom, hoe meer word die betrokkenes daardeur geraak. Hierdie vraag wil vasstel of hierdie persepsie waar is.

Tabel 16: Wanneer is miskraam 'n verlies?

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1 0-3 maande	5	4,9
2 3-6 maande	9	8,7
3 6-9 maande	29	28,2
4 Enige stadium	58	56,3
5 Miskraam is nie 'n verlies nie	2	1,9
Totaal	103	100

Die kategorisering van die reaksie op hierdie vraag is insiggewend, aangesien die literatuur uitwys dat 'n miskraam op *enige* stadium van swangerskap ewe traumaties is. Uit Tabel 16 wil dit voorkom asof meer as helfte van die respondente (56,3%) toegee dat 'n miskraam op enige stadium ewe traumaties is. Wat die res aanbetref, wil dit egter voorkom asof hulle die duur van die swangerskap direk koppel word aan die intensiteit van die verlies.

Vraag 20: Aantal miskrame gedurende die afgelope 5 jaar

Soos by vraag 12 aangetoon, word hierdie vraag as kontrole tot vraag 12 ingebou, om 'n korrelasie tussen die aantal dopelinge (en daarmee saam aantal geboortes), en die aantal miskrame waarmee te make gekry is, te verkry.

Tabel 17: Aantal miskrame: 5 jaar periode

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
Geen	24	23,3
0-5	59	57,3
6-10	10	9,7
11-15	4	3,9
16-20	2	1,9
Meer as 20	3	2,9
Nvt	1	1,0
Totaal	103	99,9

In totaal (vgl. Tabel 20) is daar gedurende die afgelope 5 jaar veel minder miskrame aangemeld as die totale bevolking van kinders in die gemeentes. Indien in gedagte gehou word dat 25% van alle swangerskappe potensieel in miskrame eindig, dui dit op oningeligtheid aan die kant van die predikante.

Vraag 21: Aantal kindersterftes die afgelope 5 jaar

Dit is belangrik dat daar ook kennis geneem word van die aantal kindersterftes wat in die gemeentes voorkom en ook die optrede van die predikant in sulke gevalle.

Tabel 18 dui die aantal kindersterftes per gemeente aan.

Tabel 18: *Kindersterftes 5 jaar periode*

Aantal sterftes	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
Geen	45	43,7
0-5	50	48,5
6-10	7	6,8
11-15	1	1,0
Totaal	103	100

Vraag 22: Optrede in die geval van 'n miskraam

Hierdie vraag word gestel na aanleiding van die vorige vraag oor die aantal kindersterftes, en ook in verband met die vraag betreffende die optrede in onderskeidelik die voorkoms van 'n miskraam enersyds, en 'n kindersterfte andersyds, om enige diskrepancies waar te neem.

Tabel 19: *Optrede in die geval van 'n miskraam*

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1 Geen	2	1,9
2 Besoek ouers	93	90,2
3 Diensgroep/Omgeegroep	10	9,7
4 Maatskaplike werker	6	5,8
5 Professionele persoon	31	30,0
6 Ander	6	5,8
Totaal	Sommige respondente dui meer as een kategorie aan	

Uit Tabel 19 is dit is duidelik dat die oorgrote meerderheid predikante die ouers besoek. Die meerderheid het ook aangedui dat hulle, indien dit nodig geag word, die ouers na 'n ander professionele persoon sal verwys vir verdere hulp.

Vraag 23: Optrede in die geval van 'n kindersterfte

Dit is belangrik om vas te stel watter optrede die predikant volg nadat hy kennis geneem het van 'n kindersterfte in sy gemeente. Uit die reaksie is dit duidelik dat al die predikante die afsterwe van 'n kind in 'n ernstige lig beskou. Almal besoek die ouerpaar, dikwels by wyse van 'n reeks besoeke. Indien nodig, word ondersteuningsgroepe ook betrek, en verwysing na professionele persone is algemeen. Hieruit is dit duidelik dat 'n kindersterfte 'n meer simpatieke reaksie tot gevolg het as 'n miskraam, wat beduidende onsekerheid by die predikant teweegbring. Die predikant het gewoonlik geen twyfel oor wat sy rol is wanneer 'n kindersterfte plaasvind nie, terwyl hy dikwels onsekerheid ervaar met betrekking tot sy rol na die voorkoms van 'n miskraam in 'n gesin.

Vraag 24: Watter ouer beleef die mees intense emosies na 'n miskraam?

Die hipotese stel dat die hele gesin geraak word deur die gebeure rondom 'n miskraam. Die vermoede bestaan egter dat, indien daar wel aandag geskenk word aan miskraamgevalle, dit hoogstens die moeder is wat aandag kry.

Tabel 20: Mees intense emosie na miskraam

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1 Vader	1	1,0
2 Moeder	75	72,8
3 Beide	27	26,2
Totaal	103	100

Ongeveer 'n kwart van die respondente oordeel, soos aangedui in Tabel 20, dat beide ouers ewe veel verlies beleef tydens die miskraam, terwyl die oorgrote meerderheid (72,8%) die meeste emosie aan die moeder toedig. Die literatuur (soos aangetoon deur onder andere Lindbergh 1973:270; Littlefield 1984:2743 en Lutz 1994:442) dui egter aan dat beide ouers ewe veel verlies beleef, maar dat die moeder die meeste aandag ontvang.

Vraag 25: Watter ouer beleef die mees intense emosie na 'n kindersterfte

Soos in die vorige vraag, wil vasgestel word of daar 'n verskil is in beleving van die vader en die moeder onderskeidelik. Dit is ook nodig om vas te stel of daar 'n verskil is met betrekking tot hierdie response en dié op die vorige vraag.

Tabel 21: Emosies na 'n kindersterfte

Kategorie	Frekwensie (F)	Persentasie (%)
1 Vader	0	0
2 Moeder	24	23,3
3 Beide	79	76,7
Totaal	103	100

Die meerderheid respondente (77%) gee toe dat albei ouers diep geraak word deur die afsterwe van 'n baba of kind. 'n Totaal van 23,3% oordeel egter dat die moeder tog meer geraak word as die vader (vgl. Tabel 2)

Wanneer hierdie response met die vorige vergelyk word, is dit duidelik dat die hipotese hier ondersteun word. 'n Baba- of kindersterfte word in 'n baie meer ernstige lig gesien as 'n miskraam.

Vraag 26: Het u al self 'n miskraam beleef?

Dit behoort insiggewend te wees om te sien in welke mate die eie belewenis van 'n miskraam 'n predikant se siening en hantering van 'n miskraam in sy gemeente beïnvloed.

Tabel 22: Self 'n miskraam beleef

Kategorie	Frekwensie	Persentasie
1 Ja	30	30,6
2 Nee	68	69,4
Totaal	98	100

Opmerking: 5 respondente het nie die vraag beantwoord nie. Dit sluit waarskynlik diegene in wat ongetroud is, terwyl die res van die ongetroudes by kategorie 2 (nee) kon reageer.

Uit die reaksie (soos aangedui in Tabel 22) is dit duidelik dat die statistiek rondom die insidensie van miskrame nie oordryf word nie. 'n Totale persentasie van 30,6% het wel persoonlik 'n miskraam in hul eie huwelik beleef. Dit bevestig die gegewens in die literatuurstudie dat 25% van swangerskappe in 'n miskraam eindig.

Vraag 27: Rol van die predikant in die geval van 'n miskraam

Hierdie vraag behoort aan te toon hoe belangrik die predikant sy eie rol sien in terme van betrokkenheid by 'n miskraam.

Tabel 23: Rol van predikant

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1 Baie belangrik	38	36,9
2 Belangrik	53	51,5
3 Van min belang	12	11,7
4 Van geen belang	0	0,0
Totaal	103	100

Soos aangedui in Tabel 23 oordeel al die respondente oordeel dat die predikant wel 'n rol te speel het wanneer 'n miskraam voorkom. Hiervan voel ongeveer die helfte (51,5%) dat die rol belangrik is, terwyl 36,9% oordeel dat die predikant 'n baie belangrike rol te speel het. 'n Kleiner groep (11,7%) oordeel dat die rol wat die predikant te speel het, van min belang is. Wanneer die statistiek geïnterpreteer word, is dit insiggewend om te merk dat 'n totaal van 63% die predikant se rol wel belangrik is.

Vraag 28: Gevoel van predikant in miskraamsituasie

Dit is belangrik om te wete te kom wat die predikant self ervaar wanneer hy/sy met 'n miskraam gekonfronteer word. Die reaksie op hierdie vraag is van deurslaggewende belang vir die studie, aangesien hieruit duidelik sal blyk of daar wel 'n ongemak met die situasie is, soos gepostuleer word.

Tabel 24: Belewensse van die predikant in die geval van 'n miskraam

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1 Verleentheid	3	2,9
2 Onsekerheid	16	15,7
3. Terughoudendheid	2	2,0
4 Behoefte om te troos	71	69,6
5 Respek vir ouers se privaatheid	5	4,9
6 Nvt	5	4,9
Totaal	103	100

Uit die reaksie soos aangedui in Tabel 20, is dit duidelik dat die meerderheid predikante (68,6%) die behoefte het om op die een of ander wyse betrokke te raak by die ouers wat 'n miskraam beleef. Dit is veral die behoefte om te gaan vertroos wat sterk uitstaan. Daar kom egter weinig hiervan in die praktyk tereg. Die verleentheid, onsekerheid, terughoudendheid en respek vir die ouers se privaatheid kan dien as verskonings, omdat die predikant nie weet wat in die situasie van hom verwag word nie.

Opmerking: Items 29 en 30 op die vraelys is nie werklik vrae nie, maar slegs koderingsnommers vir die gebruik van 'n nuwe kaart vir die ontleding van die vraelys.

Vraag 31: Eie ervaring rondom ouers se emosies

Die respondente het almal beleef dat ouers velerlei emosies beleef, waarvan depressie, verlange, tranerigheid en die behoefte om te praat die grootste was. 'n Aantal moontlikhede is kategoriaal aangedui, met 'n oop-vraag moontlikheid om enige ander emosie wat beleef word, aan te dui. Die reaksies word in Tabel 25 weergegee.

Tabel 25: Reaksies van respondente rondom ouers se belewenisse

Emosie wat beleef word	Hoeveelheid aangedui
Hartseer	91
Depressie	62
Behoeftte om te praat	59
Tranerigheid	56
Skok	50
Verlange	43
Beheersdheid	34
Aggressie	31
Bitterheid	31
Skuldgevoelens	29
Onbekwaamheid om 'n kind in die wêreld te bring	22
Opstandigheid by herhaaldelike miskrame	21
Alles gebeur met 'n doel	20
Onsekerheid of die fetus 'n "persoon" was	19
Teleurstelling	18
Ontkenning	17
Angs	13
Geloofstwyfel	17
Ouers meld nie aan	16
Onverskilligheid	8
Kilheid	7
Verligting	3

Dit is duidelik uit die reaksie, en veral uit die oop-vraag gedeelte, dat 'n velerlei reaksies gewoonlik deel van hierdie ouerpaar se gemoed uitmaak. Hierdie gevoelens behoort aandag te kry.

Vraag 32: Die effek van die miskraam op die gesin as sisteem

Uit die respondente het 4 die vraag nie beantwoord nie, en aangedui dat hulle geen ervaring hiervan het nie. Die respondent moes ook by kategorieë 5 en 6 onderskeidelik aandui of die ander kinders in die gesin ook deur die gebeure rondom die miskraam geraak word, en, indien hulle wel geraak word, in watter mate.

Tabel 26 Invloed: gesinsisteem

Kategorie	Frekwensie (F)	Persentasie (%)
1 Geen effek op gesin	5	5,1
2 Slegs moeder geraak	0	0,0
3 Slegs vader	0	0,0
4 Slegs ouers geraak	19	19,2
5 Ander kinders ook geraak	19	19,2
6 Ander kinders in 'n mindere mate	56	56,6
Totaal	79	100

'n Totaal van 4 respondente het die vraag nie ingevul nie.

Op hierdie vraag was daar geweldige verskil van mening (Tabel 25) Uit die reaksie is dit duidelik dat die respondente nie weet wat die effek van 'n miskraam werklik op 'n gesin is nie. Die hipotese word hierdeur bevestig.

Vraag 33: Moet die hele gesin betrek word by pastorale begeleiding?

Aangesien die tema van die studie aantoon dat daar vasgestel wil word wat die effek van die miskraam op die gesin as sisteem is, en dat die literatuur juis aandui dat die hele gesin deur die gebeure geraak word, is dit nodig om hierdie vraag te stel.

Tabel 27 Betrokkenheid by pastorale begeleiding

Kategorie	Frekwensie (f)	Persentasie (%)
1 Ja	45	45,5
2 Nee	24	24,2
3 Onseker	30	30,3
Totaal	99	100

Hoewel die meerderheid respondente in die vorige vraag aangedui het dat die hele gesin in mindere of eerdere mate deur 'n miskraam beïnvloed word, het min van hulle klaarheid oor hoe presies hulle behoort op te tree. Slegs 45,5% van die respondente (Tabel 27) kon met oortuiging verklaar dat die hele gesin by die begeleiding betrokke behoort te wees.

5.5.3 Tweede- orde analise

In die voorafgaande gedeelte is die vraelyste breedvoerig verduidelik, tabelle weergegee en voorlopige afleidings gemaak. Vervolgens is daar ook tweerigtingtabelle opgetrek ten einde vas te stel of daar enige afleidings gemaak kan word uit kombinasies van die vrae en tabelle. Hierdie gevalle word nou weergegee, met 'n verduidelikende inleiding, gevolg deur die tabel, en die afleidings wat daaruit gemaak kan word.

By sommige vergelykings word die sogenaamde chi- kwadraattoets uitgevoer. Die doel van hierdie toets is om die tabel statisties te toets. Die resultaat word telkens volgens die p- (persentasie) waarde getoets. Die p-waarde word vergelyk met 0.05. Indien dit groter is as 0.05 is dit dus betekenisvol op 'n 5%-peil van betekenis.

Geval 1: Veranderlike 16 word vergelyk met Veranderlike 18:

Veranderlikes 16 en 18 word met mekaar vergelyk (Tabel 27) ten einde vas te stel of daar enige verwantskap bestaan tussen die opvoedkundige kwalifikasies van die eggenoot/eggenote van die predikant, en die intensiteit van verskillende verliese, te wete 'n premature sterfte, of 'n babasterfte, en of albei ewe intens beleef word.

Tabel 28: Vergelyking van kwalifikasie van huweliksmaat met die belewenis van die intensiteit van die verlies

	Basiese skool	Graad/ diploma	Nagraads	Totaal
Premature sterfte	10	8	8.33	8
Kindersterfte	55	72	66.67	63
Almal ewe groot	35	20	25	23
Totaal	20	50	24	94

'n Chi-kwadraattoets is uitgevoer, met die doel om vas te stel of die persentasieverskil betekenisvol is. 'n P- waarde van 0,735 is gevind (vergeelyk met 0.005). Die p-waarde is groter as 0.05 en dus nie statisties betekenisvol op 'n 5%-peil van betekenis nie. Dus het die opleidingsvlak van predikante se huweliksmaats nie 'n effek op die predikant se siening aangaande die grootste verlies nie.

Geval 2: Veranderlike 17 vergelyk met veranderlike 18

By veranderlike 17 word vasgestel of die predikant self enige kinders het, en wanneer dit vergelyk word met veranderlike 18, naamlik watter vorm van verlies is die grootste, sal getoon kan word of eie kinders die predikant se siening jeens moontlike verliese beïnvloed (Tabel 28).

Tabel 29: Vergelyking van eie kinders en die siening van die grootste verlies

	1 kind	2 kinders	3 of meer kinders	Totaal
Premature sterfte	7.14	9.76	5	7
Kindersterfte	42.86	60.98	80	63
Almal ewe groot	50	29.27	15	25
Totaal	14	41	40	95

n Chi- kwadraattoets is uitgevoer. Die p- waarde is 0.086, en dus nie statisties betekenisvol nie. Daar is met ander woorde geen verskil in die siening wat predikante huldig oor die grootste verlies by predikante wie se huisgesingrootte verskil nie. Dit blyk egter dat predikante met *meer* kinders 'n babasterfte as die grootste verlies beskou.

Geval 3: Veranderlike 18 vergelyk met veranderlike 19

Veranderlike 18 meet die intensiteit van die verlies, en word hier vergelyk met veranderlike 19, wat wil vasstel op watter stadium van swangerskap die predikant dit as die grootste verlies beskou. Die resultaat word in Tabel 29 uiteengesit.

Tabel 30: Watter verlies is die grootste in vergelyking met stadium van swangerskap waartydens miskraam voorkom

	Vroeë stadium	Laat stadium	Enige stadium	Totaal
Premature sterfte	7.14	10.34	7.02	8
Kindersterfte	78.57	82.76	52.63	65
Almal ewe groot	14.29	6.9	40.35	27
Totaal	14	29	57	100

Die chi- kwadraattoets is uitgevoer, en 'n resultaat van 0.015. Dit is dus statisties betekenisvol op die 5% peil van betekenis. Dus is daar 'n statisties betekenisvolle verband tussen die siening oor die grootste verlies en die stadium van swangerskapsmislukking. Die belangrikste waarneming uit die tabel is dat die groep predikante wat enige stadium van miskraam as werklike verlies sien, babasterfte en miskraam as ewe groot verlies beskou.

Geval 4: Veranderlike 18 vergelyk met veranderlike 42:

Veranderlike 18 toon aan watter verlies as die grootste beskou word, en word in hierdie geval vergelyk met veranderlike 42 (Tabel 30). Laasgenoemde veranderlike bepaal of die predikant self al 'n miskraam in sy/haar huwelik beleef het.

Tabel 31: 'n Vergelyking tussen watter tipe verlies predikante as die grootste beskou hul eie persoonlike ervaring van miskraam

	Ja (het al beleef)	Nee (het nie 'n miskraam beleef nie)	Totaal
Pre-mature sterfte	6.9	8.82	8
Kinder sterfte	72.41	64.71	65
Almal ewe groot	20.69	26.47	24
Totaal	29	70	97

'n Chi- kwadraattoets is uitgevoer, en toon 'n waarde van 0.761. Daar is dus geen verskil in siening by predikante wat self ervaring gehad het van miskraam en diegene wat nie eie ervaring gehad het nie.

Geval 5: Veranderlike 20 in vergelyking met veranderlike 21

Veranderlike 20 toon aan met hoeveel miskrame die predikant die afgelope 5 jaar in die bediening te doen gekry het, en veranderlike 21 toon aan met hoeveel kindersterftes hy te doen gekry het, (Tabel 32).

Tabel 32: Aantal miskrame in vergelyking met aantal kindersterftes

	Geen	1 of meer	Totaal
Geen	40	10,53	24
0-5	57,78	57,89	59
Meer as 5	2,22	31,58	19
Totaal	45	57	102

'n Chi- kwadraattoets is uitgevoer met 'n resultaat van 0.001. Daar is dus 'n betekenisvolle verskil in terme daarvan dat veel meer kindersterftes gerapporteer is as wat die geval was met miskrame.

Geval 6: Veranderlike 12 word vergelyk met veranderlike 20

Die twee veranderlikes wat hier met mekaar in verband gebring word, is veranderlike 12 wat vasstel hoeveel babas daar gemiddeld per jaar gedoop word, met veranderlike 20, wat aandui hoeveel miskrame daar was, en veranderlike 12, wat aandui hoewel babas per jaar in die gemeente gedoop word (Tabel 33) Die motivering vir hierdie vergelyking is om agter te kom of die aantal dopelinge (geboortes) meer of minder is as die aantal miskrame. Hieruit sal dan vasgestel kan word of die predikant bewus is van miskrame: ongeveer 25% van die totale aantal dopelinge behoort statisties gesproke die getal miskrame te wees.

Tabel 33: Aantal miskrame teenoor aantal babas gedoop

	0-5	6-10	11-50	Totaal
Geen	34,21	11,76	23,33	24
0-5	63,16	70,59	36,67	59
Meer as 5	2,63	17,65	40	19
Totaal	38	34	30	102

Die chi-kwadraattoets is uitgevoer en het 'n p-waarde van 0.001 aangedui. Hiermee word aangetoon dat in gemeentes met baie dopelinge daar ook 'n hoër frekwensie miskrame onder die predikante se aandag gekom het, meer so as by gemeentes met minder dopelinge.

5.4 Gevolgtrekkings

Nadat die vrae afsonderlik ontleed is, kan gevolgtrekkings gemaak word uit die reaksie voorhande:

1. Die betrokkenheid van die predikant by die lidmaat in nood behoort steeds prioriteit in elke gemeente te wees. Kennis moet geneem word van die verwagtinge van lidmate in hierdie verband, soos dit in die literatuur aangetoon word deur onder andere Brown (1993:477); Thomas (1993:295) en Lee, Slade en Lygo (1996:54).

2. Daar moet verder kennis geneem word daarvan dat die meeste predikante slegs oor die basiese kwalifikasie vir toelating tot die evangeliebediening beskik, soos in die response op vraag 5 van die vraelys aangedui is. Hoewel daar in die opleiding aandag gegee word aan die verskillende fasette van gemeentebediening, is die miskraamsituasie 'n spesialiteitsrigting wat nie in diepte gedek word nie. Die gemiddelde predikant sal nie bewus wees van die behoefte wat daar by sy lidmate bestaan in hierdie verband nie. Dit verklaar waarskynlik ook die onbeholpenheid waarmee predikante hierdie situasie hanteer.
3. Die vraelysontleding toon duidelik 'n leemte in hierdie verband in die mondering van die meeste predikante. Die oorgrote meerderheid was dit byvoorbeeld eens dat hulle die behoefte gehad het om te gaan vertroos onder sulke omstandighede, maar weinige dra kennis van die gebeure rondom 'n miskraam. Die reaksie op vraag 28 van die vraelys toon hierdie leemte baie duidelik.
4. Die situasie in die Kerk leen hom tans uitstekend vir die verdere toerusting van predikante in spesialiteitsgebiede. Uit die vraelyste is dit duidelik dat daar tans groot stabiliteit in gemeentestandplase bestaan. As gevolg van skaarsheid aan beroepe, bly predikante langer in 'n gemeente. Hegter bande word ook met gemeentedelede gesmee. Die feit dat die gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk relatief klein is, kan positief benut word in terme van baie persoonlike kontak en meelewing.
5. Die oorgrote meerderheid van die respondente beleef hulle eerste of tweede dekade in die gemeentebediening. Ervaring ontbreek dikwels nog in die eerste jare. Dit

is egter nie moontlik om af te lei of die hantering van hierdie soort krisisse met die verloop van jare verbeter nie. Die vermoede bestaan wel dat dit so is. Deur middel van bemagtiging deur inligting, sou hierdie leemte aangespreek kon word, en sou selfs jong predikante die situasie kon hanteer.

6. Dat die predikante oor die algemeen nie 'n miskraam as 'n ewe groot verlies as 'n baba-/kindersterfte beskou nie, het duidelik uit die vraelyste na vore gekom. Blote kennisname van hierdie feit sou al positief kon inwerk en houdings beïnvloed.

7. Groot onkunde heers verder onder die predikante betreffende die feit dat 'n miskraam, ongeag die stadium van swangerskap, *per se* 'n verlies is. Die algemene gevoel was dat hoe langer die swangerskap geduur het voor die miskraam plaasgevind het, hoe meer intens was die verlies.

8. Die hoeveelheid miskrame wat aangedui is gedurende die afgelope vyf jaar, was opmerklik laag. Dit versterk die vermoede dat predikante nie bewus is van hierdie gebeure in die lewens van hulle lidmate nie.

9. Groot onkunde bestaan ook in die geledere van die predikante met betrekking tot die belewenis van die vader en dié van die moeder na 'n miskraam. Die algemene persepsie bestaan dat die moeder hoofsaaklik die een is wat die teleurstelling beleef en ervaar, terwyl die vader min of geen gevoelens omtrent die saak het nie.

10. Hoewel al die respondente oordeel dat die predikant 'n rol te speel het na 'n miskraam, word dit allerweë nie so belangrik beskou as na die afsterwe van 'n kind nie.

11. Die algemene gevoel is dat die gesin as sisteem geraak word deur die gebeure rondom 'n miskraam. Wanneer dit egter met die literatuur vergelyk word, is dit duidelik dat die impak op die lewens van elke gesinslid hopeloos onderskat word. Navorsers soos Madden (1994:1682); Rosenfeld (1991:1682) en Slade (1994:9) het egter bevind dat die hele gesin as sisteem op die een of ander wyse direk geraak word deur die gebeure. Hierdie impak op die ander lede van die gesin, behoort in die bemoeienis behoorlik verdiskonteer te word.

12. Bemoeienis behoort op geestelike vlak te geskied. Die predikant is immers die verteenwoordiger van God wat barmhartigheid aan Sy kinders wil bewys. Hy verkondig die hoop. Hy kan nie anders as om te vertroos vanuit die Woord nie. Hierdie bemoeienis is op 'n ander vlak as 'n bloot belangstellende, of selfs terapeutiese vlak. Die situasie leen hom uitstekend vir die verkondiging van die hoop in Christus.

HOOFSTUK 6 ONTWERP VAN 'n PRAKTYKTEORIE

Soos in die probleemstelling geformuleer, het hierdie studie ten doel om te bepaal wat die houding van die pastor is ten opsigte van 'n miskraam. Konkluderend sal daar gepoog word om op grond van die resultate van die navorsing, soos verkry uit die literatuurstudie en die empiriese gedeelte, teorie en praxis in wisselwerking te integreer om tot 'n nuwe voorlopige praktykteorie te kom.

Die hipoteses wat as vetrekpunt van die ondersoek gedien het, was dat:

- ♦ daar 'n leemte in die pastoraat bestaan aan die versorging van persone wat 'n miskraam beleef het;
- ♦ miskrame dikwels met lompheid en ongemak deur die pastor hanteer word;
- ♦ weinig in die literatuur en opleiding beskikbaar is om die pastor by te staan in sy omgang met die slagoffers van miskrame;
- ♦ indien die effek van 'n miskraam beter deur die pastor begryp word, dit kan bydra tot meer sinvolle en doelgerigte hulpverlening.

Die doel van die studie is om op grond van die navorsingsprobleem die faktore wat aanleiding tot gebrekkige pastorale begeleiding gee, te identifiseer en op grond daarvan 'n raamwerk te bied vir die moontlike toerusting van predikante wat tot 'n meer doelgerigte bediening kan lei.

Die pastorale praktykteorie sal meehelp in die daarstelling van 'n toerustingskursus.

Uit die empiriese navorsing, soos in Hoofstuk 5 vervat, blyk duidelik dat, ter ondersteuning van die hipotese, die pastor nie altyd die nodige aandag aan miskraamslagoffers skenk nie. Die leemtes is uitgewys, en kom hoofsaaklik daarop neer dat die pastor graag betrokke *wil* wees, maar nie weet *hoe* hy dit moet doen nie. Dit is duidelik dat, in die geval van 'n kindersterfte, daar geen twyfel by die pastor bestaan oor sy rol in die proses van begeleiding nie, maar dat in die geval van 'n miskraam, hy met groot onbeholpenheid te werk gaan. Dit wil voorkom asof hy onseker is oor wat van hom verwag word. Wat baie opmerklik is, is die feit dat *al* die respondente aangedui het dat hulle 'n behoefte het om te gaan vertroos. Dit wil dus voorkom asof die gesindheid van die predikante positief is, maar dat daar ruimte is vir leiding oor die *hoe*.

Die literatuur dui onomwonde op 'n leemte in die pastoraat in die hantering van 'n miskraam. Uit die empiriese ondersoek het geblyk dat die oorgrote meerderheid van die respondente oor geen spesialiteitskwalifikasies beskik wat hulle in staat stel om doelgerigte ondersteuning te bied nie. Hunt (1984:265) het aangetoon dat die hantering van 'n miskraam 'n spesialiteitsveld is. Hy noem dit: "A ministry long neglected".

Die navorsing het ook gewys op grootskaalse oningeligtheid by predikante ten opsigte van hulle lidmate se persoonlike en emosionele verliese.

6.1 Voorlopige praktykteorie

Verskillende faktore behoort in ag geneem te word in die begeleiding van 'n gesin in 'n rouSMART-situasie. Daar is verskeie kere ook melding gemaak van die feit dat die

miskraamsituasie waarna in hierdie studie verwys word, 'n situasie is wat besondere aandag vereis.

6.1.1 'n Strategie vir die pastorale begeleiding van gesinne wat 'n miskraam beleef het

6.1.1.1 Toerustingskursus vir predikante

Predikante moet in 'n toerustingskursus bewus gemaak word van die faktore wat die gesin beïnvloed. Daar is reeds genoem dat die miskraam 'n situasie meebring wat besondere aandag vereis. Literatuur of 'n toeganklike inligtingstuk oor die volgende onderwerpe moet as studiemateriaal beskikbaar gestel word:

- ♦ Die impak van die verlies van 'n fetus op ouers en die gesin. Die literatuurstudie ondersteun hierdie aanbeveling, waar gevind is dat die miskraam 'n definitiewe invloed op elke lid van die gesin afsonderlik het, hetsy bewustelik of onbewustelik.
- ♦ Kennis van die roumartproses. In hoofstuk 3 is roumart breedvoerig bespreek. Daar is uitgewys dat roumart die reaksie is op die verlies van 'n geliefde of abstraksie. Wanneer 'n ervaring van verlies voorkom, kan rou ontstaan. Dit is noodsaaklik dat die pastor kennis sal dra van die verskillende fases van rou. Dit word genoodsaak sodat daar onderskei kan word tussen "normale" rou en patologiese rou. Enige roureaksie hou onder andere die

volgende in: 'n skokreaksie, verligting (gewoonlik na die begrafnis), 'n weenreaksie, en somatiese reaksie, waar fisiese simptome ontstaan. Later volg die intense verlange. 'n depressiefase, aggressie, skuldgevoelens en angs. Hierdie gevoelens en reaksies is normaal. Dit is egter wanneer rou buite die normale begin manifesteer dat patologie kan ontwikkel. In die geval soos 'n miskraam kan dit baie maklik gebeur, juis omdat daar dikwels onbegrip is vir die miskraamslagoffer en die gesin soos reeds bespreek. Wanneer daar na 'n redelike tyd nie 'n fase van heraanpassing aanbreek nie, tree patologie in. Lin en Lasker (1996:263) het gewys op kroniese rou wat die algemeenste is by patologiese rou. Die rouproses word gewoon net nie afgehandel nie. Verder is daar dan ook verlengde rou, waar die slagoffer aanvanklik geen inisiële rou-simptome toon nie. Dit manifesteer eers later en die risikogroep is persone wat hulle rou onderdruk, of nie toegelaat word om te rou nie. Persone wat miskrame beleef het, sou hier 'n groot risiko wees.

- ♦ In die voorgestelde kursus moet die predikante ingelig word rondom die teologiese perspektiewe oor die status van die fetus, lewe en dood, die genade en die vraag oor die sin van lyding. Die pastor moet vir homself die vraag beantwoord oor wat die Bybel oor die dood sê. Dit is ook belangrik om kennis te neem van die Bybelse fundering van die waarde van die kind. Reeds vanaf die skepping was die opdrag immers om vrugbaar te wees, te vermeerder en die aarde te vul. Voortdurend word in die Ou Testament melding gemaak van die seën wat 'n talryke nageslag bring. Een van die hoogtepunte in die waardering van premature lewe word in Psalm 139 gevind waar die

Psalmdigter hom verwonder oor die feit dat God hom reeds *geken* het voordat hy die lewenslig aanskou het. *Dit* is die status van die fetus voor God.

- ♦ Vervolgens moet predikante ook ingelig word oor die waarde van rituele. In die geval van 'n babasterfte of die dood van 'n ander geliefde, vind daar gewoonlik 'n ritueel plaas: 'n begrafnis volgens die kerklike tradisie. Die waarde van 'n ritueel rondom die dood is waarskynlik daarin geleë dat dit aan die beproefde op 'n aanvaarbare wyse die ruimte bied om openlik te treur. Ná 'n miskraam is daar gewoonlik nie so 'n geleentheid nie. Daar is breedvoerig gewys op die werkswyse by hospitale rondom die hantering van die oorskot van 'n miskraam.
- ♦ Wanneer daar egter rekening gehou word met die waarde van 'n ritueel, onder andere dat dit 'n geleentheid bied om op aanvaarbare wyse betekenis te gee aan die verlies wat beleef is, word dit noodsaaklik dat die predikant 'n metode sal vind om 'n ritueel uit te voer. So 'n ritueel ná 'n miskraam sou 'n intieme wydingsdiens aan huis van die ouers, of selfs in die kerk kon insluit. Hier moet kreatief gedink word. Die predikant moet, in 'n idioom waarbinne hy gemaklik voel, hierdie ritueel saam met die gesin uitvoer. Die ritueel het definitiewe terapeutiese waarde, en die beproefde se reaksie tot die dood moet nie liniêr gesien word nie.

6.1.1.2 Ondersteuningsisteme

Onder geloofsgenote bestaan daar gewoonlik 'n baie hegte ondersteuningsstelsel. Hierdie stelsel moet ontgin en benut word.

Medegelowiges se ondersteuning is van onskatbare belang; trouens daar is vroeër gewys op die behoefte van kerklidmate dat hulle kerkgemeenskap kennis moet neem van hulle leed en sorg, en ondersteuning moet bied.

Omdat die miskraam dikwels skielik plaasvind, en vanweë die feit dat dit in die moderne tyd 'n eenvoudige mediese prosedure meebring, vind langdurige hospitalisasie gewoonlik nie plaas nie. Die kans is dus skraal dat die predikant die vrouelidmaat tydens sy roetine hospitaalbesoek sal raakloop. Hier speel die wykskerkraad 'n onontbeerlike rol. Die ouderling wat die wel en weë van sy wykslidmate op die hart dra, sal ook kennis dra van hulle vreugdes en hartseer. Indien hy/sy bewus word van 'n gebeure soos byvoorbeeld die verlies wat 'n miskraam meebring, behoort dit aan die predikant gekomunikeer te word.

Diensgroepe/omgeegroepe word baie suksesvol in gemeentes gebruik. Die rol van so 'n groep belangstellende medegelowiges kan van onskatbare waarde wees vir die beproefde gesin. Dieselfde beginsel geld ook vir die wykslidmate wat by mekaar betrokke is.

Die predikant sal goedskiks ook van professionele persone gebruik kan maak wanneer die situasie dit verg. Hier word gedink aan die verwysing van lidmate na 'n professionele persoon soos 'n sielkundige wanneer patologiese rou byvoorbeeld voorkom. Dit moet hier weer beklemtoon word dat die predikant sal moet kan onderskei tussen normale en abnormale optrede en

gedrag wat met die rouproses gepaard gaan, ten einde in staat te wees om die korrekte verwysing te doen.

6.1.1.3 Strategieë in gesprekvoering

Pastorale gesprekke rondom die miskraamgebeure behoort strategies te geskied. 'n Moontlikheid is om byvoorbeeld eers met die ouers afsonderlik te gesels oor die gevoelens wat hulle ervaar, en ook met die egpaar gesamentlik. Afhangend van die ouderdom van die kinders, kan hulle in opvolggesprekke met die gesin betrek word. Die feit is reeds beklemtoon dat elke gesinslid op die een of ander wyse beïnvloed word deur die gebeure rondom 'n miskraam.

Müller (1996) se pastoraat van narratiewe betrokkenheid, waarop vroeër gewys is, behoort in gesprekvoering behoorlik verdiskonteer te word. Die narratief bied juis die moontlikheid om deur middel van die verhaal 'n nuwe storiemoontlikheid oop te maak. Müller stel eerstens dat daar 'n verhaal van nood bestaan. Mense soek hulp by die pastor omdat daar êrens 'n haakplek is. Die pastor se taak is om na die stories van die lidmaat te luister, en dit dan te interpreteer. Hy stel dat hulle hul eie verklaring het van die pyn, maar dat hulle eie verklaring nie regtig help nie. Die storie het te pynlik geword. Nou het hulle 'n luisteraar nodig wat met 'n beter verklaring vorendag kan kom, om die storie minder pynlik te help maak.

Müller stel ook: "Elke mens het 'n storie" (1996:111). Hiermee word gewoonlik na die verlede verwys. Die verlede kan nooit ontken word nie, omdat dit deel is van die persoon se identiteit. Die toekoms kan nie gekonstrueer word sonder die verlede nie. Deur die vertel van die dikwels pynlike verlede, word boustene gevorm vir die konstruksie van die toekoms. Maar ook die teenwoordige tyd is belangrik. Dit is gelaai met die toekoms. "Omtrent elke aksie wat ons neem, veronderstel 'n wagtende toekoms: om in die tuin te werk, om 'n afspraak te maak, om hout vir die vuur te kap..." (Müller 1996:115).

6.1.1.4 Gebruik van die Skrif en modi tot operasionalisering

Vir die pastorale gesprek is die gebruik van die Bybel vanselfsprekend. Hier word nie verwys na Skrifgebruik soos in die geval van 'n erediens nie. Die gesprek is nie 'n preek nie. Daar moet egter van die Skrif *gebruik* gemaak word. Dit is immers in die Bybel waar ons leer van 'n barmhartige God. Anders as in die prediking, waar *vanuit* 'n bepaalde teks oorgegaan word tot verkondiging, word in die pastorale gesprek *gedurende* die gesprek gebruik gemaak van gedeeltes uit die Skrif. In hierdie verband wys Louw (1993:460) op die funksionering van die sogenaamde "klag"-formules in die Bybel, waarmee die beproefde hom baie goed sal kan assosieer. Gedeeltes uit die Psalms, soos in besonder byvoorbeeld Psalms 23 en 139, kan van baie groot waarde wees om te troos. In wanhoop is 2 Korintiërs 1:8 tot 10 uiters relevant, en te midde van aanvegting en smart is Psalms 30 en 40 baie bruikbaar. Nie net

word die Skrif gebruik om te troos nie, maar ook om hoop te bring. Hier word veral gedink aan Romeine 8:31 tot 39. Skrifgebruik, is volgens Louw (1993) 'n uitvloeisel van die onderlinge liefde vir mekaar.

6.1.1.5 Die funksie en rol van gebed

Gebed is noodsaaklik. Gebed is dialoog tussen God en mens. Louw (1993:445) heg egter 'n dieper dimensie aan gebed as blote dialoog of kommunikasiegebeure. Hy beskou gebed as aanknopingspunt tussen God en mens en daarom is gebed "...nie in die eerste plek kommunikasie nie, maar gemeenskap ... gebed is die amen van die geloof ... 'n deel hê aan die heil" (Louw 1993:445).

In die herderlike bediening speel voorbidding 'n uiters belangrike rol. Adams (1979:61) beklemtoon die noodsaaklikheid van dubbele voorbidding: enersyds vir die herder as instrument in die hand van sy Sender, en andersyds vir die persoon in nood as objek van herderlike bediening.

6.2 Slotwoord

Dit is belangrik dat die sirkel voltooi sal word deur, in die spore van Zerfass (1997:27), en met inagneming van die kritiek van Dreyer (1991:606) op die model, om terug te vra na die Skrif. Dit behels dat daar gekyk sal word na wat die Bybel onder pastorale sorg verstaan in die lig van die herder-metafoor. Dit sluit in die *sorg* as pastorale styl wat daarop afgestem is om die

liefdevolle barmhartigheid te verbind met Jesus Christus se offerende en verlossende liefde. Hierdie metafoor wil juis aandui dat die pastor die rol van 'n versorger, trooster en opbouer van die liggaam van Christus sal vervul. Die herder lei die ontredderde skaap omdat hy die kennis en deernis het om dit te doen. Die dienskneg-metafoor sluit ook nou hierby aan. Christus se plaasvervangende lyding word deur die pastor aan die verwonde lidmaat gekommunikeer. Dit is 'n aanduiding van God se medelye met ons menslike nood. Indien die voorgestelde kursus ontwikkel kan word, kan dit waarskynlik daartoe bydra dat die pastor beter tot sy reg kan kom. Dit is juis vanuit die herdermetafoor dat die pastor bewus moet word van die noodsaaklikheid van sy betrokkenheid by die nood van sy mense, veral ook in die geval van 'n miskraam.

Die pastor is primêr dienaar van God, en hierin word pastoraat onderskei van die ander vorme van hulpverlening. Pastoraat is nie slegs emosionele steungewing nie. Pastoraat is geloofshulp as lewenshulp.

Indien betrokkenheid sinvol geskied word heraanpassing van die beproefdes ook moontlik. Die pastor is 'n sleutelfiguur. Hy is by uitstek betrokke by die wel en weë van sy kudde, hy speel 'n rol in mense se lewens. Hy verkondig die heil in Christus.